

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра педагогіки та психології

Реєстраційний № _____

Бакалаврська робота
ВИВЧЕННЯ НАЯВНИХ МОТИВІВ ПРИРОДИ ТА ЕКОЛОГІЇ В ДИТЯЧИХ
ТВОРАХ ЗАКАРПАТСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ - КАЗКАРІВ

ДЬСРДЬ МЕЛІНДА СТЕПАНІВНА

Студентка IV-го курсу

Спеціальність: 012 Дошкільна освіта

Освітній рівень: бакалавр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол №1/2019

Науковий керівник:

Ешпан Маргарита С.
викладач

Завідувач кафедрою _____

Біда Олена А.
доктор пед. наук, професор

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 2020 року

Протокол № _____ / 201_

**Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**

Кафедра педагогіки та психології

**Бакалаврська робота
ВИВЧЕННЯ НАЯВНИХ МОТИВІВ ПРИРОДИ ТА ЕКОЛОГІЇ В ДИТЯЧИХ
ТВОРАХ ЗАКАРПАТСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ - КАЗКАРІВ**

Освітній рівень: бакалавр

Виконала: студентка IV-го курсу
спеціальності 012 Дошкільна освіта

Дьєрдь Мелінда Степанівна

Науковий керівник: Ешпан Маргарита С.
викладач

Рецензент: Чопак Єва В.
викладач

Берегове
2020

**Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola**

Pedagógia és Pszichológia Tanszék

**TERMÉSZETISMERETI MOTÍVUMOK KUTATÁSA KÁRÁTALJAI
GYERMEKÍRÓK MUNKÁIBAN**

Szakdolgozat

Készítette: György Melinda

IV. évfolyamos Óvodapedagógia

szakos hallgató

Témavezető: Espán Margaréta

tanár

Recenzens: Csopák Éva

tanár

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
I. ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ МЕТОДИКИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З ПРИРОДОЮВДНЗ.....	7
1.1. Завдання та місце методики ознайомлення дітейзприродою в системівиховання ДНЗ.....	8
1.2. Методика ознайомлення дітей з природою, як багатогранний виховний комплекс.....	10
II. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ МЕТОДИКИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З ПРИРОДОЮ	13
2.1.Дидактичні основи методики ознайомлення дітей з природою	13
2.2. Методи, що застосовуються в методиці ознайомлення дітей з природою 22	
III. ЗВ'ЯЗОК МІЖ ПРИРОДОЗНАВСТВОМ ТА ЗАНЯТТЯМ З РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ВПРАКТИЦІ.....	29
3.1. Використання літературних творів в практиці на заняттях природознавства.....	30
3.2. Дитячі вірші, які можуть використовуватисявпрактиці.....	32
УЗАГАЛЬНЕННЯ	
РЕЗЮМЕ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	
ДОДАТКИ	

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS.....	6
I. AZ ÓVODAI TERMÉSZETISMERETI NEVELÉS TÁRGYA ÉS CÉLJA	7
1.1. A környezetismereti oktatás feladata, helye az óvodai nevelés-oktatás rendszerében.....	8
1.2. Az óvodai környezetismeret, mint sokoldalú nevelői-fejlesztőiszintér.....	10
II. MÓDSZEREK ÉS ELVEK A TERMÉSZETISMERETI OKTATÁS- NEVELÉS RENDSZERÉBEN	13
2.1. A környezeti nevelés-oktatás didaktikai alapelvei.....	13
2.2. A környezeti nevelés-oktatás soránhasználatos módszerek	22
III. A TERMÉSZETISMERET KAPCSOLATA AZ IRODALMI FOGLALKOZÁSOKKAL A GYAKORLATBAN.....	29
3.1. A természetismereti foglalkozásokon alkalmazott gyermekirodalmi művek a gyakorlatban.....	30
3.2. A gyakorlatban felhasználható gyermekversek.....	32
ÖSSZEGZÉS	
PE3IOME	
FELHASZNÁLT IRODALOM	
MELLÉKLETEK	

BEVEZETÉS

A természetismeret oktatásának nagy szerepe van az óvodás gyermekek életében, hiszen fontos, hogy a gyermek úgy ismerje meg az őt körülvevő világot, mint amilyen az valójában. A természetismeret a neveléstudományok rendszerén belül az óvodapedagógiához áll közel és az óvodadidaktikához kapcsolódik szorosan. E része az óvodadidaktikának nagy hangsúlyt fektet a törvényszerűségekre, az oktatás tartalmára, módszereire, alapelveire, szervezésére és megállapításaira.

A környező világ megismertetésének oktatási anyaga nagyon színes és a maga módján bonyolult is. Célja, hogy a minket körülvevő társadalmi és természeti környezet jelenségeit, objektumait a gyermekek fejlettségi szintjének megfelelően ismertesse és tudatosítsa, a folyamat pedig legyen számukra érdekes, és a tapasztalatok segítségével tudjanak eligazodni környezetükben.

Munkám során a legfőbb célom az volt, hogy bemutassam a természetismereti oktatásának fontosságát az óvodai nevelésben. Napjainkban a környezeti nevelés az ökológiai helyzet miatt különösen nagy hangsúlyt kap, ezért a környezeti nevelést már az óvodában el kell kezdeni. Fontos, hogy a gyerekekkel már 3-6 éves korban megszerettessük a természet csodáit és az élettelen természetet is ismerjék, törekedjenek megőrzésére. Mindezek hozzájárulnak ahhoz, hogy biztonságosan tájékozódjon környezetében.

Dolgozatom feladatai közé tartozik, hogy felkutassam természetismeret oktatása során alkalmazott alapelveket és módszereket, bemutassam a helyét az oktatás rendszerben és azt, hogy mennyire sokoldalú nevelői-fejlesztői szintér.

Munkám hipotézise az, hogy az irodalmi művek jól alkalmazhatóak a természetismereti oktatás folyamatában, ehhez Weinrauch Katalin, Szalai Borbála és Füzesi Magda verseit vettem segítségül. Hipotézisem bebizonyításához foglalkozásterveket készítettem, és némelyiket levezettem az őszi gyakorlatom során.

Kárpátaljai magyarként fontosnak tartom, hogy a gyermekekkel ne csak a Magyarországon vagy más külföldön élő költők és írók verseivel ismertessük meg az óvodásokat, hanem nyerjenek betekintést a szülőhazájuk irodalmi világába is.

I. AZ ÓVODAI TERMÉSZETI NEVELÉS TÁRGYA ÉS CÉLJA

A környezeti oktatás nem más, mint a környező világ megismertetése, tudatosítása a gyermekek fejlettségi szintjének megfelelően. Arra kell törekedni, hogy a gyerekek behatóan megismerkedjenek a környezet érdekes és lényeges vonatkozásaival, összefüggéseivel. A megszerzett ismeretek biztosítják a környezetben életkoruknak megfelelően való tájékozódást (Babodi B.-né, Dávid I., Varga G., 1973: 5.).

A környezeti nevelésre különösen igaz, hogy csak úgy ér el hatást, ha valós cselekmények felé irányul. A gondolkodás és cselekvés mély kölcsönös viszonyban kell, hogy legyen a természetismereti oktatás folyamatán belül. Ebben a folyamatban először érzékelnünk kell a pozitív vagy negatív dolgokat, értékeljük, és végezetül pedig teszünk értük, vagy pedig megpróbáljuk azokat megoldani. A környezeti oktatásnak tehát a reális életben kell kapaszkodnia, legyen szó akár a természeti, akár a társadalmi oldal megközelítéséről. Tudatnunk kell a gyerekekkel, hogy cselekedeteik hogyan hatnak majd a környezetre, és hogy ennek megfelelően kell azokat megválasztaniuk (Vásárhelyi J., 2010:45).

A sokrétű viszonyok kialakításához szükséges az, hogy az óvónő felkeltse a gyermekek kíváncsiságát és az érdeklődésüket elmélyítse, a gyermeki tevékenységüket a megismerésnek öröme járja át (Babodi B.-né és mtsai 1973:5).

A környezetismereti nevelésnek a feladata, hogy az óvodás gyermekben fejlessze az önkéntelen érdeklődést és a kíváncsiságot, amit a világ történései felé mutat. Nagy hangsúlyt fektet a környezeti nevelés az esztétikára, a szép és a harmónia felfedezésére (Új Pedagógiai Szemle, 1999/9. Az Országos Közoktatási Intézet folyóirata:n.o.).

A környezetismeret foglalkozásnak két fő feladata van: készségfejlesztés és attitűdformálás.

Készségfejlesztés:

– a természettudományos kutatási eljárások elsajátítása és személyessé válása (például megfigyelések)

– az önkéntelen és önkéntes tapasztalat szerzéssel kapott tudást feldolgozó készségek felkészítése és erősítése az reális dolgokról szerzett gyakorlati anyag megértésével, rendszerezésével, logikai eljárások során fogalmi szerkezetek létrehozásával.

Attitűdformálás:

– pozitív érzelmek kialakítása a természet és a természeti értékek iránt

– a természet iránti érdeklődés, az egészséges életmód, a mindennapi szokások kialakítása

(Makádi M. és mtsai, 2015:14)

Fontos feladat, hogy amikor az óvónő a gyerekek számára átadja az új ismereteket, ezek által a gyerekek tapasztalatokat szerezzenek, mindeközben pedig fejlődjenek érzékeik, észlelőképességük, emlékezetük, képzeletük, illetve a megfigyelőképességük. Fejleszteni kell gyermek gondolkodását és beszédét, fejlődjön a kulturált magatartás helyes szokásai, erősödjön a környezet és társadalom iránti szépérzéki fogékonyság, a helyes etikai és érzelmi viszony (Babodi B.-né, és mtsai, 1973:5.).

1.1. A környezetismereti oktatás feladata, helye az óvodai nevelés-oktatás rendszerében

Az óvodai környezetismeret módszertan társadalomtudomány, bár közvetetten – az óvodai környezetismereti anyag révén – kapcsolódik a természettudományokhoz (botanika, zoológia) is.

A neveléstudományon belül közelebbről az óvodapedagógia rendszerébe tartozik.

Legszorosabban az óvodadidaktikához kapcsolódik. A környezetismeret módszertan messzemenően figyelembe veszi az oktatási folyamat óvodadidaktikában leírt törvényszerűségeit, az oktatás tartalmáról, módszereiről, eszközeiről, megszervezéséről szóló megállapításait.

Ezeket a valamennyi óvodai foglalkozási tárgyra érvényes megállapításokat a módszertan a környezetismeret anyagában rejlő lehetőségeknek megfelelően alkalmazza.

Az óvodai környezeti nevelés az ismeretek sokoldalú megközelítésével, változatos módszerek használata által valósítható meg (Bihariné dr. Krekó I. – Kanczler Gyuláné dr., 2019:48)

A környezeti oktatás nem más, mint a környező világ megismertetése, tudatosítása a gyermekek fejlettségi szintjének megfelelően. Arra kell törekedni, hogy a gyerekek behatóan megismerkedjenek a környezet érdekes és lényeges vonatkozásaival, összefüggéseivel. A megszerzett ismeretek biztosítják a környezetben életkoruknak megfelelően való tájékozódást.

Az ismeretek feldolgozásánál a megismerést és a tevékenykedést illendő összekapcsolni. Például a növények, állatok megismertetését összekapcsoljuk az elemi gondozás gyakorlásával (Babodi B.-né és mtsai, 1973:5.).

Az óvodai mindennapok tevékenységformái azok a konkrét tapasztalatszerzési lehetőségek, amelyek a mindennapokban rendelkezésünkre van a gyerekeknek, és ezek során a gyermek zavartalanul ismerkedhet a körülötte lévő világgal.

A *játék* az óvodáskorú gyermekek legjellemzőbb tevékenysége. A gyermeki jellem a játékos tevékenységeknek köszönhetően fejlődik a legjobban, ezért is a játék az óvodai nevelés leghatásosabb fejlesztő eszköze. A játék által szerzett élményeknek forrása a szintiszta valóság, a játék során fejlődő képességeik segítik a környezetben való eligazodását.

A *munka* jellegű megbízatások fontos eljárása a személyiség fejlődésének is. Ezek a tevékenységek hozzá segítik a gyermeket a környezet felfedezéséhez, a munkavégzéshez szükséges tulajdonságok formálásához és a közösségi kapcsolatok kialakításához. Így alapvető szinten megtapasztalja a gyermek az emberi munkálatok környezetének átalakító hatását (Bihariné dr. Krekó I. – Kanczler Gyuláné dr., 2019:23).

A munkára való nevelés olyan módszertani elv, amelyet bármilyen intézményben, így az óvodában is lehet alkalmazni, e tevékenység bevonása segíthet a gyermekeknek, hogy ne csak befogadó, hanem alkotó is legyen egyszerre. A munka jellegű tevékenységek lényege az, hogy a gyerekek önálló tapasztalatokat szerezzenek, képesek legyen saját eszközökkel, lelkiviláguknak megfelelően alkotni (Dr. Weszely Ö., 1932:149).

A *tanulás* az óvodáskorú gyermek egész napját átjáró, utánzáson alapuló, spontán tevékenység. Élményeket, tapasztalatokat gyűjt a gyermek a környezetéből, és megismerkedik a környezetének sokszínűségével (Bihariné dr. Krekó I. – Kanczler Gyuláné dr., 2019:23).

A sokszínű viszony kialakításához szükséges, hogy az óvónő felkeltse és elmélyítse a gyermekek érdeklődését, kíváncsiságát; a gyermekek tevékenységét a megismerés öröme hassa át.

Az óvónő feladata legfőbbképpen az, hogy a gyermekek a saját tapasztalatok szerzése ismereteik gyarapodása közben: fejlessze az érzékelését, észlelését, megfigyelőképességet, emlékezetet, képzeletet, továbbá formálja a gyerekek gondolkodását és beszédét. Ki kell alakítani a helyes kulturális magatartás fontos normáit és fejleszteni a természeti és társadalmi környezet iránti esztétikai fogékonyságot, a megfelelő erkölcsi és érzelmi viszonyt. Mindezekkel az óvodapedagógus hozzájárul a gyermeki személyiség sokoldalú fejlesztéséhez. A gyerekek képesek lesznek egyszerű összefüggések felfogására, elemi általánosításokra, következtetésekre; gondolkodásuk még élénkebbé, rugalmasabbá válik; magatartásukat az aktivitás, az önállóság, az önfegyelem és a biztonságérzet jellemzi, egyre inkább igaz lesz rájuk, hogy szeretik környezetüket és ragaszkodnak is hozzá (Babodi B.-né és mtsai, 1973:4-5).

Az óvodások harmadik életévére jellemző, hogy a figyelmük központjába leginkább a tárgyak kerülnek, mindent megfigyelnek, ami mozog, ami színes. A gyermek meg tudja különböztetni az zöldséget és a virágokat, meg tud nevezni néhány háziállatot és tudja hívni őket.

Megtud nevezni időjárási jelenségeket: hó, eső, meleg van, hideg van, esik a hó vagy az eső, süt a nap. A gyerekeket minden érdekeli, mindent elmondanak, amit hallanak vagy látnak, előszeretettel kéri a felnőtteket, hogy meséljenek egy-egy természeti jelenségekről, mi micsoda, mi miért történik úgy, ahogy. A beszédük nem csak a kommunikáció, hanem a természet megismerésének is fontos eszközévé válik.

Kiscsoportban meg kell tanítani, megkülönböztetni a fákat a virágos növényektől, meg kell tanítani a nevüket. A gyerekekkel meg kell értetni, hogy a növényeknek vízre, napfényre és talajra van szükségük ahhoz, hogy növekedhessenek. Ki kell alakítani a háziállatok és a vadállatok fogalmát, rögzíteni kell a háziállatok neveit és a róluk való gondoskodást.

Négy éves korban a gyerekekben kialakul az élő és élettelen természet fogalma, ezeket meg tudja nevezni, tisztában van az időjárással. Meg tud nevezni néhány növényt, fel tud sorolni vad- és háziállatokat, illetve megtudja nevezni azoknak a kicsinyeit és az életkörülményeit, azonban nincs teljesen tisztában azzal, hogy a madarak miért költöznek el.

Ebben az életkorban meg kell tanítanunk a gyerekeknek, hogy óvatosan kell bánni a természettel. El kell magyarázni, az évszakok szerinti változásokat, a növényeket és állatokat illetően, rögzíteni kell a testrészek megnevezéseit.

A gyerekek ötödik életévében meg kell tanítani a természeti jelenségek és a növények közötti összefüggéseket (víz nélkül a virág kiszárad, ha nem éri elég napfény a virág leveleit, akkor a színük megváltozik). Meg kell ismertetni a szobanövények gondozásának alapjait, és ezt a csoportszobán belül gyakoroltatni is lehet. Be kell vezetni a gyerekeket az állatok sokszínű világába, ismertetni kell az állatok létszükségleteit illetve a testi felépítésüket. Meg kell ismertetni a gyerekeket az emberi munkákkal, tevékenységekkel.

A nagycsoportos gyerekeknél elő kell segíteni a természeti alkotóelemek összefüggéseinek a megértését, támogatni kell, hogy önmaguk fedezzék fel az egy-egy természeti jelenség és élőlény közötti kapcsolatot. Ki kell alakítani bennük az ember és környezetbarát hozzáállást. A gyerekekkel ismertetni kell az emberek által elért eredményeket az űrkutatást illetően (Bilan, 2017:25, 71, 127, 194).

1.2. Az óvodai környezetismeret, mint sokoldalú nevelői-fejlesztői színtér

A környezeti nevelés nagy jelentőséggel bír az óvodai nevelés színterén. Vannak óvodák, melyeknek teljes munkája a környezeti nevelés területére épül, szerveződik. Az intézményes kereteknek köszönhetően a célok megvalósulásában kulcsfontosságú az óvodapedagógus személyisége és az intézmény alap beállítottsága, a pedagógus és az óvodapedagógus szoros együttműködése. Erre a környezeti tudatosság jelenlegi szintjén nagy szükség van. A fogyasztói szokások akár csak kismértékű alakításával nagymértékű változások kezdődhetnek a pazarló életvitel, a fenntarthatóság és az életminőség javítása terén. S mivel a családok az egész társadalmat átfogják (szülők, nagyszülők, testvére, rokonság) a hatás megsokszorozódhat. Mindezek tükrében a környezeti nevelés célrendszere olyan tényezőkkel is bővül, mint a természettisztelő, élettisztelő magatartási szokások alapozása, pozitív attitűdök kialakítása az élő és élettelen természet, a társadalmi környezet iránt, tisztaságra való igény felkeltése, a környezettudatos életvitel kialakulása, az érzékeny problémamegoldó képesség fejlődése.

Összességében tehát az óvodai környezeti nevelés a következő irányok mentén az intézmény munkáját a gyermek életkori sajátosságai, testi-lelki fejlődése, értelmének egyre bővülő ismeretrendszere egyaránt meghatározza, befolyásolja (Dr. Horváthné Papp I.: Digitális tananyag a fenntarthatóság etikájához és gyakorlatához, 2013).

Az óvodáskorú gyermeket az érzelmek elsődlegessége, az érzékszervek kiemelkedő jelentősége a világ megismerésének folyamatában, a szülőhöz, nevelőhöz való érzelmi kötődés, az utánzással teli cselekedetek, a játékoság, a kíváncsiság, a nyitottság, a tevékenységek általi megismerés és tanulás, valamint a cselekvő gondolkodás egyaránt jellemzi.

A környezeti megfigyelése és védelme már az óvodai élet előtt megkezdődik. A családi és intézményes neveléssel együttesen érhető el az, hogy a gyermek, világról alkotott képébe beépüljenek a környezeti ingerek, a szükségletek és a vágyak fokozatosan alakuljanak ki.

A család és óvoda, mint intézmény, építenek a kötetlen és kötött szempontokra, a családban való nevelés leginkább a kötetlen tapasztalatszerzésnek ad hangsúlyt, míg az óvodai nevelésben a kötött foglalkozások vannak a középpontban (Kovács Gy.-Bakos É, 2004:174).

A környezet iránti jó viszony kialakítása szempontjából nagyon fontosak és meghatározóak lehetnek a gyermek számára a családi környezetben eltöltött első évek, a családban szerzett tapasztalatok azonban nagy különbséget érzékeltetnek a környezeti nevelést illetően, az intézményi viszonyokhoz képest. Az óvodai életnek fontos szerepe van a gyermeki személyiség fejlesztésben, mivel itt kezdődik el az építő jellegű életvitel

megalapozása. A gyerekek az óvodában olyan szokásokat, viselkedésformákat gyakorolnak, amelyek nemcsak az egész életre szóló, hanem belső szükségletté alakulnak ki bennük. A környezetszeretetre és emberek iránti alázatra, a környezet esztétikumára és idilljére való hajlam kialakítására és fejlesztésére, a gyermeki és családi viszonylatban nagy szükség van. Mivel a gyerekekre a szülők nagy hatással vannak, ezért az óvodában nem csak a gyerekeket, de a szülőket is „nevelni” kell, mert a családok nézete nagyjából formálható a gyermekek által (Dr. Horváthné Papp I.: Digitális tananyag a fenntarthatóság etikájához és gyakorlatához, 2013).

A természetismereti nevelés az óvodában felkészíti a gyerekeket az együttélésre az ember és természet alkotta csodákkal, illetve ezek megvédésére és a környezettudatos életmód kialakítására. A természetismeret részét képezi a természetvédelmi oktatás is. A hozzáállás formálás végső célja a fenntarthatóságra nevelés és új életviteli mintázatok elsajátítása (Malatinszky Á., 2009:n.o.)

Az óvodapedagógus dolga az, hogy lehetővé tegye a környezet megismerését tevékenységek által, adjon időt, teret, alkalmat, eszközöket a rögtönzött és az előre megtervezett tapasztalatszerzésnek:

- a közvetlen környezetnek a természet és az ember alkotta részeinek megismerését önkéntelen és szervezett megfigyeléssel
- összefüggések és kölcsönhatások: az élőlények, az élő és élettelen természetre vonatkozó változások és egymás közötti kapcsolatok
- az emberiség funkciói és a felelőssége: környezettudatos magatartás formájának előkészítése, a természet – úgy élő, mint élettelen – megőrzése, ezek iránti felelősségérzetének a kialakítása megalapozása
- csoport és én tudat: a változatosan kialakított és megtervezett élmények garantálása által részvétel a tevékenységbe (Dr. Horváthné Papp I.: Digitális tananyag a fenntarthatóság etikájához és gyakorlatához, 2013).

II. MÓDSZEREK ÉS ELVEK A TERMÉSZETISMERETI OKTATÁS-NEVELÉS FOLYAMATÁBAN

Az általános didaktikai alapelvek szakmódszertani felhasználásában és alkalmazásában is az elvont és konkrét, illetve az általános és a különös kifejező mód érvényesül (Babodi B.-né és mtsai., 1973:28.).

A didaktika nem más, mint magának az oktatásnak az elmélete, ami a tanítási-tanulási eljárás tartalmi, szervezeti, módszertani kérdéseit elemzi. Maga a megnevezés a görög eredetű *didaszko*, *didaszkein* („tanítok”, „tanítani”) szavakból ered. A didaktika a neveléstudománynak az a része, amely a tanításhoz-tanuláshoz kapcsolódó törvényszerűségeket és alaptételeket tárja fel és mutatja be. A didaktika az oktatásnak az általános hipotézise, hiszen minden életkorra és minden tantárgyra éppúgy hatályos törvényszerűségek fogalmazására törekedik (Benedek A., 2006:192.).

2.1. A környezeti nevelés-oktatás didaktikai alapelvei

A didaktikai alapelvek olyan általános követelmények és irányelvek, amelyek jól tükrözik a tanítási-tanulási folyamat legfontosabb sajátosságait és a törvényszerűségeit. Ezek mind leíró jellegűek, a mindenkori tanítási gyakorlatnak irányt nyújtanak, különböző absztrakciós szintű szabályok, követelmények, feladatok együttesét teszik ki, többségük a nevelés egészében is fontos szerepet játszik (nevelési alapelvek), amelyeknek érvényessége különböző, az adott helyzet által megszokottan sajátos és egyedi, ezek egymással kölcsönhatásban érvényesülnek, és általánosan elfogadott rendszerük még nem alakult ki.

Minden óvónőnek, tanárnak érvényesítenie kell ezeket az alapelveket a munkájában. Az alaptételek érvényesülését az óvodai környezeti nevelésben, annak jellegzetességei szabják meg (Bihariné dr. Krekó I. – Kanczler Gyuláné dr., 2019:46).

A motiváció elve

A motiváció segít megteremteni a pszichikai feltételeket. A motiváció elvének célja, hogy a gyermekek érdeklődését felkeltse a foglalkozás elején vagy foglalkozás közben. Motiváció alkalmazásakor fontos, hogy stabil érzelmi kötődés alakuljon ki az anyag iránt, ezt magyarázza az is, hogy például a kiscsoportban több a természetismereti anyag, mint a társadalomhoz kapcsolódó témák, mivel a gyerekek könnyebben alakítanak ki érzelmi kötődést ezek iránt és jobban felkeltik az érdeklődésüket is.

Az óvónőnek célszerű olyan témákat választani, amelyről a gyerekeknek van tapasztalata.

A gyermeki érdeklődés felkeltés és fenntartás a következőket veszi alapul:

A gyermekek természetéből kiinduló kíváncsiság megfelelő kiinduló pont valószínűleg az általunk kigondolt feladatok megoldására. Azért kell előre megtervezett és alaposan átgondolt figyelem felkeltési módszer, mert a gyermekeknek a kíváncsisága lehet eltérő, összetett és kiválasztó is.

Az érdeklődés felkeltésének és egyben a megtartásának is a legjobb és leghatásosabb módja az a cselekedtetés. Az óvodai környezetben lévő tárgyak vagy állatok és növények sokszor tevékenységi alkalmat kínálnak. Ilyen lehet például az állatok és a növények gondozása, vagy az adott évszak adta lehetőségek (például tavasszal veteményezés). A gyermekek nagyon fogékonyak és érdeklődők az állatok fejlődését és a növények módosulásait illetően.

A természet élő és élettelen világának összefüggései is nagy figyelemfelkeltő hatással vannak a gyerekekre. Az óvoda udvarában vagy kertjében lévő vakondtúrások, a giliszta vagy a különböző rovarok földbe vagy épp a kavicsok alá rejtőzése majd előmászása nagyon jól szemlélteti azt, hogy milyen szoros kapcsolatban van egymással az élettelen természet és az élőlények (Kovács Gy.- Bakosi É., 2004:176).

Az érdeklődés felkeltését alaposan ét kell gondolni, hiszen nem szabad túlzásba vinni mivel a gyermek könnyen beleéli magát mindenbe és a nagy érdeklődése a nagy várakozás után csalódásba mehet át.

Az érdeklődésnek felkeltése és megtartása mellett fontos a beállítódás, ami a motivációnak az egyik nélkülözhetetlen eleme. Nélkülözhetetlen, hogy a gyermek számára létrehozzuk azt a bizonyos beállítódást, amivel majd a gyermek a körülötte lévő történéseket be tudja majd fogadni. Példának okáért vegyük azt, hogy a gyermek óvodából jövet menet vagy otthon, sok élménnyel gazdagodhat. Ezek az élmények lehetnek pozitívak és negatívak is, de ennek ellenére ugyanúgy foglalkoztatják a gyermeket és a hangulatukra is hatással van.

A motivációnak véghezvitele csak úgy valósulhat meg a természetismeret oktatásának folyamatában, ha a gyermeki tevékenységet a középpontba helyezve, megfelelően összekapcsoljuk a valós élet tényeinek erőteljes szemléletével és a verbális ismeretszerzéssel (Babodi B.-né és mtsai, 1973:28.).

A motiváció lehet: *spontán, indirekt és direkt érdeklődéskeltés.*

Spontán: A természeti változások, a jeles napokhoz köthető szokások, a gyermekek játéka, az óvodai lét minden tevékenysége összekapcsolható az érdeklődéskeltéssel. Segíti a helyzetfelismerő képesség fejlődését, rugalmasságot és gazdag emlékezetbeli anyagot biztosít.

Indirekt érdeklődéskeltés: Valamilyen rejtett módszerrel hívjuk fel a gyerek figyelmét az egyes irodalmi alkotások iránt: pl. irányított beszélgetésbe kezdünk az aktuális irodalmi mű témáját érintő közösen átélt történekekről; a csoportszobán belül különböző tárgyakat, termékeket vagy eszközöket helyezünk el, amelyek akaratlanul is felkeltik a gyerekek figyelmét és kíváncsiságát, és így növelik a gyermeki érdeklődést a hozzájuk fűződő mese vagy vers meghallgatására.

Direkt kezdeményezés: A óvónő által indított, kiszabott időpontban és helyszínen végrehajtott módszeres, tervezett eljárás közvetlenül a kiválasztott mű felé a gyermeki érdeklődés felkeltésének céljából (Pálfi S., 2015:18).

Motiváció fontos elemei:

– A figyelem felkeltése és megtartása a korosztály figyelmének jellemzőit alapul véve fontos mozzanata a motiválásnak. Erre alkalmas bármilyen érdekes, a gyermek számára újszerű tárgy vagy jelenség.

– A tanulás tartalma felé irányuló személyes érdeklődés, melyet kiválthatják az otthon szerzett élmények (családi kirándulások, séták, valamely környezetükben lévő tárgy vagy jelenség, például: autók, állatok), vagy pedig az óvónő iránti érzelmi kötelék.

– A gyermeki magabiztosság kialakulása a már meglévő tapasztalatoknak köszönhetően (már utazott olyan járművön, bizonyos helyszínen látta az említett állatokat stb.).

– Az öröm érzésének megteremtése, amely elősegíti a gyermeki személyiség és a pozitív énkép kialakulását (Bihariné dr. Kerekó I. – Kanczler Gyuláné dr., 2019:44.).

A tudományosság és érthetőség elve

A tudományosság egyben jelenik meg az érthetőség elvével a természetismereti oktatási folyamatban (Babodi B.-né és mtsai, 1973:30.).

A tudományosság elvének értelmében a világ reális, igaz tényeit, jelenségeit, a tudományok által igazolt és elfogadott tényeket és ismereteket adjuk át a gyermekeknek. Az átadandó ismeretanyag az egyszerűsítés érdekében sem tartalmazhat olyan elemeket, amelyek nem szakszerűek.

A környezetünk tényeit, jelenségeit összefüggésükben, fejlődésük és változásuk kölcsönhatásában vizsgáljuk. Az óvodában azoknak az ismereteknek az elsajátítása a cél, amelyek nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy környezetükben biztonságosan eligazodjanak és tájékozottak legyenek az érdeklődésüknek megfelelő témákban. Rendkívül fontos, hogy ezek az ismeretek megfelelőek legyenek cselekvő-gondolkodási tevékenységük kibontakoztatására (Bihariné dr. Kerekó I. – Kanczler Gyuláné dr., 2019:43.).

Ez az elv azt jelenti, hogy a valóságot, a természetet és társadalmi környezetet pont olyannak tudja megismerni a gyermek, mint amilyen valójában. A természetismeret oktatás folyamán átadott ismeretek elemi szintűek, ennek ellenére meg kell, hogy feleljenek a tudományos tényeknek (Babodi B.-né és mtsai, 1973:30).

Annak érdekében, hogy a gyerekek az elsajátított ismereteket alkalmazni tudják a cselekvő-gondolkodó tevékenységük során, az óvónőnek figyelembe kell vennie, hogy azok az ismeretek, amelyeket átad a gyerekeknek, azok mind a valóságot mutassák be. Az ismertetni kívánt anyag terjedelmét és mélységét meghatározza a gyerekek életkora és fejlettségi szintje. A gyerekek a tudásukat és tapasztalataikat fontos, hogy ne csak elméletben, hanem gyakorlatban is el tudják sajátítani (Bihariné dr. Krekó I. – Kanczler Gyuláné dr., 2019:43).

Azoknak az ismereteknek, amelyeket átadunk a gyermekeknek, tudományosnak és valóságosnak kell lenniük. Kiscsoportosoknak valós képet kell adnunk az érzékszervek valamint a végtagok funkciójáról, tapasztalatot kell szerezniük a hűvös idő és melegebb öltözködés közötti összefüggésekről, ismeretet kell, hogy szerezzenek az általuk gyakran fogyasztott gyümölcs és zöldségfélék fogyasztási lehetőségeiről. Középső csoportban a téli évszak megfigyelése alkalmával szerezhetnek ismeretet a hideg idő hatásáról (megfagy a víz, a föld fagyos lesz, melegebben és rétegesen kell öltözködni), vizsgálják meg a meleg hatását a hóra. Edénybe ültetett magvak növekedésének segítségével ismeretet szerezhetnek a fény, a víz és a meleg összehatásairól. Nagycsoportban a test témakörök feldolgozása alkalmával megfigyelhetik, hogy mi emberek az eszközöket és a gépeket a kezünk segítségével használjuk és irányítjuk. Összehasonlíthatják az állatok első lábainak és az emberek kezeinek a funkcióit.

Az átadandó anyagban tehát törekedni kell a realizálásra, a mesebeli magyarázatokat kerülni kell, ehelyett inkább a gyermekek életkorának megfelelő valós világképet kell kialakítani bennük. Mivel a gyermekek, ha megfelelő valóságképet kap az értelmi szintjének megfelelően, akkor nemcsak felismeri valamely természeti jelenség valós lezajlását, hanem majd ehhez hasonló magyarázatokat vár más jelenségekhez kapcsolódóan.

A természetismereti programban nagy szerepe van a tudományos, reális ismeretszerzés készség és képességfejlesztő hatásának is, mindenekelőtt is a mentális képességek – legfőbbképpen a gondolkodóképesség- fejlesztésének. A környezetismeretnek hozzá kell segíteni a gyermeket az ok-okozati összefüggések felfogásához (időjárás-öltözködés), az alapvető általánosítások, döntések és tanulságok megvalósítására (példaként említhetjük itt azt, hogy tudják csoportosítani és elkülöníteni a házi és vad állatokat). Ismerjenek olyan

általánosításokat, mint például, hogy minden embernek van feje, törzse, lába, stb., ismerjenek általános következtetéseket, mint például, hogy az alma, a málna, a szőlő, az mind gyümölcs. Tudják azt, hogy a gyümölcsök fogyasztása egészséges, ezért sokat kell ennünk belőle (Babodi B.-né és mtsai, 1973:30-31).

Az érthetőség elve a tanulási anyag lényegét, alapösszefüggéseit, gondolati megragadását teszi lehetővé a gyermekek fejlettségi szintjének megfelelően, az ismeretanyag terjedelmének, átdolgozásának módja tekintetében egyaránt. Az alapelv figyelembevétele azt takarja, hogy a gyermekeknek a valós dolgokat, jelenségeket az értelmi képességeik fejlettségének megfelelő szintjén kell közvetíteni. Mindent összevetve ugyanakkor nem elég az életkori jellemzőkre, hanem az egyéni sajátosságaikra, fejlettségi szintjükre is figyelemmel kell lenni. Az óvodáskorú gyermekeknek akkor válnak a környezetében történő dolgok érthetővé és világossá, ha ők is megtapasztalják, lehetőséget biztosítunk számukra a cselekvésre, tevékenységek végrehajtására, aztán az életkoruknak és értelmi szintjüknek megfelelően következtetéseket vonunk le, majd pedig újra tevékenységbe foglaljuk azokat (Bihariné dr. Krekó I. – Kanczler Gyuláné dr., 2019:44.).

Az óvoda és az élet kapcsolatának elve

Az természetismereti oktatási folyamatban az átdolgozandó anyagot a valós életből, a gyermek környezetéből válasszuk ki. Ez elsősorban a gyermek könnyed, mindennapi környezetének eszközeivel, történéseivel van kapcsolatban, említendő itt például az otthoni vagy épp óvodai környezet, növények vagy állatok témaköre. Ezek és más témakörök kapcsán is sok élményt és tapasztalatot szerezhet a gyermek. Ez az elv tehát azt is jelenti, hogy ezekre az élményekre és tapasztalatokra támaszkodjunk, ismerjük meg ezeket és foglaljuk bele a nevelési folyamatba (Babodi B.-né és mtsai, 1973:32.).

A gyermek az aktivitásnak és érdeklődésnek köszönhetően tapasztalatokat nyer kisebb és nagyobb természetbeli, emberi és tárgyi formák, mennyiségi, téri viszonyairól. A valós természet és környezet felderítése alkalmával pozitív érzelmi kötődés alakul ki a természet és az ember által alkotott dolgok iránt, megtanulja azoknak védelmét és az értékeknek megőrzésére törekszik majd. A gyermekek a környezetük felderítése közben, olyan tapasztalatokat és élményeket szereznek, melyek a környezetben való, az életkorához illő, stabil eligazodáshoz és a biztonságos tájékozódáshoz szükségesek. Megismerkednek a szülőföldjükkel, az ott élő emberekkel, a hazai tájjal, a helybéli hagyományokkal és néphagyományokkal, régi szokásokkal, a családi és a tárgyi kultúrával és annak értékeivel, megtanulja ezek iránti szeretetét és ezek védelmezését és őrzését. Az óvodapedagógusok feladata az, hogy lehetőséget nyújtson a gyermek számára, hogy megismerhessék a

környezetüket tevékenységek által. Biztosítani kell elegendő lehetőséget, időt, helyet, eszközöket a közvetett és előre megszervezett tapasztalatok és ismeretek szerzésére, az emberi környezet, valamint a stabil életvitel szokásainak kialakítására (Korm. Rendelete az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról, 2012:10).

Az életszerűség indokolja, hogy az évszakok által szerzett élményeket és megfigyeléseket a gyermek a szabadban töltött ideje alatt szerezhetheti. A séták, vagy másféle élményszerzési lehetőségek is alkalmasak arra, hogy a társadalmi környezetből szerzett, akaratlan egyéni benyomásokot rendszerezni tudjuk, új jelenségekre hívjuk fel a figyelmüket, vagy pedig a már ismert tárgyat vagy jelenséget egy teljesen új oldaláról mutassuk be nekik, ezzel érzékeltetve a változását és a fejlődését. Ezekkel nem csak az életszerűséget és az élményszerűséget tudjuk biztosítani, hanem a gyermekek valóságismeretét fejleszteni és finomítani, képzeletüket gazdagítani, a meghatározások mondanivalójának jegyeit bővítjük, a következtetéseiket megalapozottabbakká tesszük.

A természetismereti oktatásának folyamatában az óvodapedagógus csak akkor valósíthatja meg az óvoda és az élet kapcsolatnak az elvét, ha a valóságot, a környezeti változásokat és fejlődésüket, a gyermekek kíváncsiságára és érdeklődésére alapozva, valóságosan, gyermeki életkornak megfelelő bonyolultságában és érzelmileg gazdagon mutatja be és fedeztet fel a gyerekekkel. Ha ezeket változatosan alkalmazza és tevékenységgel építi bele a gyermeki személyiségbe gazdagítva azt, hogy egyre újabb és mélyebb összefüggésekre utaló kérdések fogalmazódjanak meg a gyermekben és keresse is azokra a választ. El tudjon igazodni, de ennek ellenére életkorának megfelelő tevékenységekkel, változtasson is a környezetén és tudjon örülni a munkája eredményeinek (Babodi B.-né és mtsai 1973:33.).

A tudatosság és az aktivitás elve

A természetismereti oktatás folyamatában a tudatosság és az aktivitás elve egységben érvényesül. Mivel ez a folyamat is érzelmi jellegű, ezért ezeket az elveket vizsgálhatjuk az óvónő és a gyermekek részéről is (Babodi B.-né, és mtsai, 1973:33.).

A tudatosság és aktivitás elvnek a lényege az, hogy képessé kell tenni a gyermekeket szándékos tapasztalatszerzésre, valamint produktív, öntevékeny, cselekvő részvételre ösztönözzük magában az oktatási folyamatban. Ezen elv használata során lélektani folyamataik szintje, valamint a cselekvésük eredményessége is nő. Átjárja az óvodapedagógus és a gyermek cselekvésének folyamatát ugyanúgy (Bihariné dr. Krekó I. – Kanczler Gyuláné dr., 2019:46).

Az óvónő tudatossága és aktivitása

Amikor az óvónó tervezi a foglalkozásokat, figyelembe kell hogy vegye a gyerekek otthon, feltételezeten átélt ingereiket, az élményeket, az önkéntelenül és tudatosan szerzett tapasztalatokat (Kovács Gy.-Bakos É., 2004:174).

Az előre megtervezett oktatási folyamatban, a kötött és kötetlen foglalkozásokban egyaránt szerepelnie kell a nevelői céltudatosságnak és tervszerűségnek. Az óvónó tudatossága át kell, hogy hassa a témakörök lebontását, egymáshoz kapcsolódását, elrendezését és összetett értelmezését, csakúgy, mint az oktatási folyamatnak a mozzanatait. Tudatosan kell alkalmazkodnia a gyerekek életkori sajátosságaihoz, csoporton belüli egyéni fejlettségi szintkülönbségekhez, a hely adottságaihoz és az aktualitásokhoz. A tudatosság és aktivitás elvének kell érvényesülnie a különböző módszerek kiválasztásakor, a segédeszközök használatában, a szervezeti valamint a különböző tevékenységi formák rugalmas, célszerű váltakozásaiban, és persze a foglalkozások feladatainak a pontos meghatározásában.

A dialektika a pedagógusokra is érvényes, a megnövekedett tervezésbeli, módszertani szabadság a szükségszerűség felismerését feltételezi, ami a tudatosság és az aktivitás nélkül teljesen elképzelhetetlen (Babodi B.-né és mtsai, 1973:34).

Ha az óvodapedagógus ismeri a gyermekek gondolkodásmódját, fejlesztésüknek a lehetőségeit és törvényszerűségeit, a családon belül szerzett ismereteit és a gyerekekre hatással lévő tágabb szűkebb értelemben vett környezetét, akkor az évi tervének összeállításakor megközelítőleg ki tudja számolni az év alatt elérhető fejlődési szintet, tisztában van az új gyermeki igények megjelenésével és azon vágyak teljesítésére használható tárgyakkal, környezettel.

A tervezésbeli tudatosság magába foglalja a váratlan helyzetek, történések, behatások beazonosítását és ezek felhasználását a nevelési célkitűzések elérésében (Kovács Gy.-Bakosi É., 2004:221).

A gyermek tudatossága és aktivitása:

A tudatosság és aktivitás érvényesüléséről akkor beszélhetünk, ha a társadalmi és természeti ismeretek a gyermek tudatában helyesen, a valóságnak megfelelően tükröződnek, ha ismeri a különböző jelenségek összefüggéseit. A természetismeret teljesen átszövi az óvodai életet, sőt, még az óvodán kívül szerzett tapasztalatokat is, a váratlan hatások is erősíthetik a környezetismereti foglalkozások hatékonyságát. A gyermek valóságismeretét az óvodai élet mellett a bővebb társadalmi és természeti valóság is segíti és formálja, vagyis minden, amiben él, és amiben aktívan részt vesz. Ezt a kölcsönhatást is figyelembe kell venni a természetismereti anyag tervezésében a gyermeki tudatosság és aktivitás kialakításához,

ezért kell az óvodás gyermek előre látható tapasztalatait bevinni a foglalkozások anyagába. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy minden olyan tapasztalatot, amelyet a gyermek szerez az óvodai közegben, foglalkozási anyagként kezelje az óvónő, hanem inkább csak támaszkodjon ezekre a tapasztalatokra, használja fel őket a tervszerű ismeretnyújtás keretein belül is.

A valóság tükröződésében és megismerésében megmutatkozó tudatosságnak elengedhetetlen feltétele az egyik átfogó és alapvető feladatnak – a világkép formálásának, ám ezt a feladatot igazán csak a nevelés összhatásában lehet megvalósítani, de a természetismeret anyaga jól szolgálja ezt. Amikor a gyermekek a természetben figyelik a folyamatos változást és fejlődését, amikor már ők maguk is tevékenykednek, változást idéznek elő, amikor megismerik az emberek munkáját a különböző munkafolyamatokban, akkor fontos lépéseket tesznek a saját világképük formálása érdekében (Babodi B.-né és mtsai, 1973:34-35.).

Az óvodáskorú gyermekekre jellemző, hogy készségeiket, tudásukat legfőbbképpen szenzomotoros tevékenység során szerzi meg. A gyermeki lendületesség megmutatkozhat az ismeretszerzésnek folyamatában, főleg a gondolkodási folyamat használásában és a problémahelyzetek megoldásában. A mozgásos és manuális tevékenységek, a játék és munka jellegű tevékenységek, mind-mind tökéletesen alkalmazhatóak a gyermekek aktivizálására. Az óvodáskorú gyerekeknél egyre nagyobb hangsúly kerül a beszédre és a nyelvi gondolkodásra, mivel ez a verbális folyamatokban nagy szerepet tölt be. Az aktivizáláshoz szükség van a kép–szó–cselekvés együttesére.

Ez az alapelv megvalósítása nagyban függ attól, hogy milyen tartalmat szeretnének feldolgozni, valamint függ azoktól a módszerektől és eszközöktől, amelyeket alkalmazunk, továbbá befolyásolja még a szervezési forma és a helyszín is (Bihariné dr. Krekó I. – Kanczler Gyuláné dr., 2019:45.).

A tudatosság és aktivitás elve azt is feltételezi, hogy a gyermekek az ismeretek elsajátításában öntevékeny résztvevő legyen. Mivel az óvodáskorú gyermek viszonya a tanuláshoz teljesen különbözik az iskolásétól, ezért hatalmas szerepe van a gyermeki aktivitás kibontakoztatásában és az érdeklődés felkeltésében.

Mivel az óvodás gyermek figyelme szerteágazó és nehezen köthető le, ezért igazán csak az kelti fel a figyelmét, ami újszerű hatással van rá, ami felkeltő jellegével meglepetést, csodálkozást és érzelmi kötődést vált ki belőle, ezért fontos, hogy a témák átdolgozása során, azt kapcsoljuk hozzá a gyermek frissen szerzett élményeihez.

Amennyiben az óvónő megfelelő tudatossággal, a belőle áradó érdeklődéssel és aktivitással tervezi és bontakoztatja ki a gyermeki érdeklődésre alapozva a gyermeki tudatosságot és aktivitást, akkor a gyermek nemcsak ismereteket szerez a természeti és társadalmi valóságból a környezetismereti oktatás során, hanem megtanulja szellemi erejét használni, elsajátítja az ismeretszerzés és alkalmazás módjait és fogásait. A gyermek sikerélményeket és majd át, és megtanulja azt, hogy ez erőfeszítést is igényel (Babodi B.-né és mtsai, 1973:37.).

A szemléletesség elve

A szemléletesség elve szoros kapcsolatban áll a tudatosság és aktivitás elvével. A természetismereti oktatás folyamatában egészen megnyilvánuló, annak minden mozzanatában érvényesülő elvről beszélhetünk. Ez az elv azt jelenti, hogy az ismeretszerzés különböző fázisaiban hogyan kapcsoljuk össze az érzékszervek adta lehetőségeket a gyermeki cselekvő tevékenységeket a természetismereti anyagok átdolgozása során.

A környező világ megismerése a megfigyeléssel kezdődik. A megfigyelés tulajdonképpen különbözik a valós világ pusztá észlelésétől, ugyanis a megfigyelés célirányos és tudatos. A gyermekekben a megfigyelőkészség nem alakul ki magától. A megfigyeléseknek pontosnak kell lenniük, mivel a korrekt következtetésekre csak pontos megfigyelés révén juthatunk.

A természet tanulmányozása nem lehet csak pusztá megfigyelés. A tudományos kísérletek módszereinek elsajátítása nem túl egyszerű még óvodás korban, de kisebb kísérletek - különböző magok ültetése edénybe, víz három halmazállapotának a megfigyelése – elvégezhetőek az óvónő segítségével (Györgyiné Koncz J., 2008:72.)

A gyermek mindent sokoldalúan kell, hogy érzékeljen, a foglalkozásokon mindig jelen kell, hogy legyen a téma tárgya, ezeket pedig mindig össze kell kapcsolni cselekvéssel vagy szemléltetéssel. Vannak olyan esetek, amikor az adott tárgyhoz vagy jelenséghez hozzátartozik az íz vagy illat, akkor nem elég csak bemutatni, meg is kell azt tapasztaltatni a gyerekekkel. Oda kell figyelni az első és második jelzőrendszer kapcsolatára, vagyis először mindenki kóstolja meg, és aztán kapcsoljuk hozzá a megnevezést (például édes, keserű, stb.). Nagy hangsúlyt kell arra fektetni, hogy a gyermeket minden lehetséges esetben, kapcsolatba kell hozni az érzékelhető valósággal, ezért is ajánlott a természetismereti foglalkozásokat a szabadban levezetni (Babodi B.-né és mtsai, 1973:38.).

A szemléletesség elve garantálja azt, hogy a gyermek által elsajátított ismeretek és tények megfeleljenek a valóságnak. Ezen elv alkalmazásakor nélkülözhetetlen a gyermekek megfigyeléseinek szándékos irányítása, a látottak elemzése a megfelelő belső kép

kialakításához. A szemléletesség elvének érvényesítéséhez nagyon fontos, hogy minél több érzékszervet bekapcsoljunk a foglalkozásba, az élmények felidézése, a tárgyak, jelenségek színes, jelzőkben, képekben gazdag, képzeletre, érzelmekre ható bemutatása, leírása, összehasonlítással, példával megvilágítva.

Fontos megjegyezni, hogy a szemléletesség nem azonos a szemléltetéssel! A szemléletesség egy alapelve, a szemléltetés pedig egy módszer. A szemléletesség több mint a szemléltetés, hiszen az egész tanulási folyamat jellemzője, a szemléltetés pedig a tanulási folyamatban a tények felállítása során fordul elő rendszeresen.

Fontos megjegyezni, hogy a szemléletesség egyoldalú használata nem ajánlott, mivel a minket körülvevő környezet felfedezése nagyon sokszínű, komplex és tevékeny művelet. Ez az elv a természetismereti nevelés terén is kielégítő, a munkáját szerető pedagógus feladatának elengedhetetlen irányítója (Bihariné dr. Kerekó I. – Kanczler Gyuláné dr., 2019:46.).

2.2. A környezeti nevelés-oktatás során használatos módszerek

Módszerek nevezzük azon eljárások összességét, amelyeket az oktatási folyamat során alkalmazunk (Falusi I., 2004:4.).

A természetismeret foglalkozásokon alkalmazható módszerek rendkívül változatosak és sokfélék, csoportosításuk bonyolult, és többféle szempont alapján lehetséges őket szétválasztani.

Az alkalmazandó módszerek kiválasztása az óvodapedagógus feladata és kötelessége, ennek értelmében pedig felelőssége is. A pedagógus munkája csak akkor lesz igazán eredményes, ha tisztában van a megfelelően kiválasztott módszerekkel, a hely adta lehetőségekkel és adottságokkal. Kiválasztani a legmegfelelőbb módszereket igazán nem egyszerű feladat. Ahhoz, hogy a legjobb módszert válasszuk ki, ismerni kell minden módszerben rejlő lehetőséget, birtokolnia kell az óvónőnek megfelelő elméleti tudást ahhoz, hogy a kitűzött szempontok és módszerek közötti összeköttetések kifejezhetőek legyenek neki, illetve nélkülözhetetlen a pedagógiai határozatok meghozásához szükséges hozzáértés (Bihariné dr. Kerekó I. – Kanczler Gyuláné dr., 2019:48.).

A megfelelő módszerek kiválasztásának szempontjai:

A természetismeret anyagának átdolgozása során számos módszereket alkalmazhatunk az oktatási folyamaton belül. A módszerek kiválasztása az óvodapedagógusra irányul, így az óvónő tudatosságának érvényesülnie kell (Babodi B.-né és mtsai, 1973:59.):

- a tanulási törvényszerűségek, amelyeket a 3–7 éves gyermekek életkori fejlettsége és egyéni sajátosságaik választanak meg;
- az kitűzött célok, a gyermeket körülvevő környezet, a természeti és a társadalmi valóság jelenségeinek, kapcsolatok és törvényszerűségeinek kutatása;
- az ismeretanyag teljes tartalma és terjedelme – óvodáskorban kulcsfontosságú a gyermek közvetlen környezetének megismertetése és feltárása;
- a feladatok megoldásához rendelkezésre álló idő – a kisgyermekek számára nagyon fontos, hogy tevékenységeikre legyen elég idejük, illetve ha akkor nem, de belátható időn belül be tudják fejezni azt, amit elkezdtek;
- a gyermekek életkori és egyéni jellemvonásai – a változó életkorú és az egyforma életkorú gyermekeket tartalmazó csoportok is egyedi sajátosságokkal rendelkező gyermekeinek fejlesztése rendkívül különböző módszereket igényel;
- a hely adta lehetőségek – a helység típusa szerinti lehetőségek (városi vagy kis falusi óvoda), valamint az intézmény környezetének a sajátosságai (kertek, gyárak, stb.);
- az aktuális viszonyok – az adott óvoda által biztosított tárgyi adottságok, munka típusú tevékenységek, a játékok eszközei;
- az aktuális történések – ezek a természeti és a közösségi közeg esetei éppúgy lehetségesek;
- az óvodapedagógus jelleme – professzionális és stratégiai előkészületei, hivatásbeli elszántsága;
- az ismeretek elsajátítása és alkalmazása folyamatának jellemzői, elvei az óvadás gyermekek szellemi adottságainak, pszichikai jellemvonásainak kielégítően;
- az egyes módszerek eltérő hatékonysága, nehézségi szintje (Bihariné dr. Krekó I. – Kanczler Gyuláné dr., 2019:48.).

Az oktatási folyamatban a nehézséget az jelenti, hogy hogyan alkalmazzuk a különböző módszereket természetesen, játékosan és ezeket miként kapcsoljuk össze a megoldandó didaktikai feladatokkal. A módszereknek dialektikus egységet kellene alkotnia a tartalmi menettel, de a foglalkozás menetét befolyásolja a gyermekek érzelmi és gondolati reagálása, valamint a tapasztalatuk és aktivitási szintjük is, mindezek az óvónótól nagy tervszerűséget és rugalmas alkalmazkodó képességet igényel. A módszerek korszerű alkalmazása újfélé irányítótevékenységet igényelnek, amelyek alkalmazkodnak a különböző rögtönzött helyzetekhez és a gyermekek visszajelzéseikhez, pontosan ezért különbözik minden foglalkozás (Babodi B.-né és mtsai, 1973:61.).

A beszélgetés módszere

A beszélgetés módszerének a lényege az oktatási anyag feldolgozása kérdések és válaszok segítségével (Falusi I., 2004:8).

A beszélgetésre való felkészülés során az óvónőnek meg kell terveznie a kérdések sorrendjét, a kérdés tartalmából eredendő logikáját, ezt az adott szituációhoz mérten kell alkalmazni. A várható válaszokat át kell gondolni, viszont a gyermek spontán megnyilvánulásait nem lehet megtervezni, azokhoz akkor és ott kell igazodni, válaszolni.

Az óvónő magas színvonalú kérdéskultúrája elengedhetetlen. A kérdések megfogalmazásánál oda kell figyelni a kérdések tartalmára, a nyelvi megfogalmazásra és a sorrendre.

Az óvónő által feltett kérdések lehetnek:

- a) ténymegállapítást kívánó kérdések
- b) egyszerű felsorolásra célzó kérdések
- c) ok-okozati viszonyok feltárására célzó kérdések
- d) elemi következtetések levonását igénylő kérdések

Ezek közül a kérdéstípusok közül a legkönnyebb és a legegyszerűbb a ténymegállapító, mivel itt valaminek a megnevezését kéri a gyermektől. Egyszerű kérdések, de mennyiségileg mégis nagyobb gondolkodást igényelnek, mint a felsorolást követelő kérdések. Ezek a kérdések a gyermek előző tapasztalataira építenek, kapcsolódhat a bemutatáshoz és a szemléltetés különböző módjaihoz.

Az ok-okozati viszonyok feltárását, valamint az elemi következtetéseket levonó kérdések bonyolultabbak és összetettebbek, nagyobb gondolkodást igényelnek a gyermekek részéről. Ezeket a kérdéseket akkor használjuk, ha a részek tulajdonságait összefüggésbe hozzuk az életmegnyilvánulásokkal.

A kérdések megfogalmazásánál figyelni kell a nyelvi dolgokra is. A pontosság és az érthetőség nagyban befolyásolja a gyermeki választ, az óvónő konkrét és kulturált beszéde példa a gyermekek számára. A kérdéseket emiatt úgy kell megfogalmazni, hogy a kérdés ne tartalmazzon olyan szót, amely a gyerekek számára ismeretlen lehet, pontosnak és konkrétnek kell lenni a kérdésnek, fontos szempont, hogy az éppen érzékelhető és észlelhető dolgokra tartozzon, a kérdéseket az egyszerűség és érthetőség jellemezze (Babodi B.-né és mtsai, 1973:61.).

A kérdezés feladata és rendeltetése (az irányítás formája) szerint a kérdések lehetnek: sugalmazó, rávezető és gondolkodtató kérdés.

– Sugalmazó kérdés. A félénk és szégyellős gyermekek sikerélmény nyújtása érdekében ajánlatos feltenni. Például: „Ha kinézel az ablakon, látod, ugye, hogy esik az eső?”

– Eldöntendő kérdés. Amikor maga a kérdés magába foglalja lehetséges helyes válaszokat, de a korrekt választ a gyermeknek kell kiválasztania. Például: „Ez az alma piros vagy zöld?”

– Rávezető kérdés. A gondolkodtató kérdéseknek az a sajátossága, hogy amikor szétszedjük a kérdést két vagy több részre, akkor ezzel a gyermeket rávezetjük a helyes válaszra. Például: „Milyen idő van tavasszal? Mi történik a növényekkel?”

– A gondolkodtató kérdés. Önállóságra vezetik a gyermeket az összefüggések rálátásában, a döntésekben és a tanulás levonásában. Például: „Miért repülnek el a madarak ősszel?”

Fontos, hogy a kérdések használatakor betartsuk a helyes sorrendet. A gondolkodtató kérdést tegyük fel először a gyerekeknek, ha arra nem tudnak megfelelő választ adni, akkor segítsünk nekik a rávezető kérdésekkel. Sugalmazó kérdést csak nevelési céllal ajánlott alkalmazni (Bihariné dr. Krekó I. – Kanczler Gyuláné dr., 2019:51.).

A képek nézegetéséhez kapcsolt beszélgetést és magyarázatot képelemzésnek nevezzük. A képelemzéskor figyelni kell a fokozatosságra, hiszen minden kép, más és más feladat elé állítja a gyermekeket. Az egy tárgyas képeknél a megnevezést követeljük, majd pedig a tárgy tulajdonságairól, színéről kérdezzünk. Ha képet elemzünk, magyarázatot nem alkalmazunk.

A tematikus képek szemlélésekor a gyerekek irányába olyan kérdéseket intézünk, amelyek a kapcsolatok meglátását kívánják. Ezek is a látott cselekménysor leírásából induljon ki, aztán pedig az összefüggések megállapítására összpontosítsanak. Ezen összefüggések megértetésének céljából alkalmazhatunk magyarázatot.

A bonyolultabb és összetettebb összefüggéseket bemutató képek és kérdések nagyobb szellemi erőfeszítést igényelnek a gyermekektől, éppen ezért csak nagycsoportban ajánlott őket alkalmazni (Babodi B.-né és mtsai, 1973:62.).

Az elbeszélés módszere

Az elbeszélés módszerével, valamilyen személyt, tárgyat, eseményt, jelenséget érzékletesen, szemléletesen tudunk szóbeli közléssel a gyermekekkel megismertetni. A gyermekek képzeletét, érzelmeit megmozgató olyan konkrét információk átadására alkalmas, amelyek elsősorban az érzékszerveikkel felfogható tulajdonságokat közvetítik.

Ha a gyermekeknek bizonyos témákról nincs megfelelően kifejlődött gondolkodásuk, akkor az óvodapedagógusnak ajánlott a szemléletes beszédet a szemléltetésnek a kép-, tárgy-

vagy hangszerű módjait használni, ezáltal a gyerekeknek érthetőbb, élményszerűbb lesz, és tisztább képet kap az adott témában. Az elbeszélésnek a témája lehet bármilyen természeti vagy társadalmi jelenség vagy esemény. Az elbeszélés módszerét alkalmazni két módon lehetséges:

– a *pedagógus elbeszélése* változatos, sokszínű, érthetően megfogalmazott kell, hogy legyen, így ez izgalmassá teszi az oktatási feladatokat, fejlődik ezáltal a gyermeki fantázia, bővül a szókincs és érzelmi hatása is van.

– *gyermek elbeszéléseik* során a saját megfigyeléseiket, átélt élményeiket és tapasztalataikat, összefüggően, fáradhatatlanul mesélik el és osztják meg másokkal. Ez a módszer főként a nagycsoportban alkalmazható megfelelően. A pedagógus figyelme és a téma iránti érdeklődéséről árukkodó kérdései a gyermekeket buzdítja arra, hogy elmondják azokat az élményeket, amelyeket megélt.

Az elbeszélés témája lehet egyénileg, csoportosan, otthon vagy óvodában szerzett élmény. Különböző feladványok készítésekor használhatjuk a figyelem felhívására, a tananyag feldolgozására, a tapasztalatok csoportosítására valamint rögzítésére. Ezt jórészt a környezetismereti nevelés során más módszerekkel ötvözve használjuk (Bihariné dr. Krekó I. – Kanczler Gyuláné dr., 2019:50.).

Az egyéni tapasztalatszerzés általában spontán történik, míg a csoportos pedig megtervezetten. Az egyéni élmények elbeszélése azért érdekes a gyermekek számára, mert akkor olyan tapasztalatokról számolnak be, amelyek nekik újdonság volt, mégis jobban élvezik azokat az elbeszéléseket, amelyeket társaik tartanak a közös élményeik kapcsán.

Nagyon fontos az elbeszélés módszer alkalmazásánál az, hogy az óvónő a beszéd segítése, javítása mellett buzdítsa és dicsérje a gyermeket is, hiszen a gyermekek kifejező módja így lesz tartalmasabb és bátrabb.

Bemutató és magyarázat

A természetismeret oktatási folyamatban fontos a cselekvés, szemléltetés és a beszéd egysége, ezért is kell együttesen alkalmazni a magyarázat és a bemutatás módszerét, biztosítva a vizuális és verbális ismeretszerzési lehetőséget. A szemléltetés képszerű megismeréséhez hozzákapcsoljuk a verbális ismeretszerzésnek az egységét, ezek kölcsönhatása biztosítja a közvetlen és közvetett megismerés rendszerét.

A bemutatás és a magyarázat módszere az óvodai természetismereti nevelésben változatos módon kapcsolódik össze és nyilvánul meg (Babodi B.-né és mtsai, 1973:64.).

Minden foglalkozáson törekednünk kell arra, hogy a témát, az oktatási anyagot színesebbé, változatosabbá tegyük. Használhatunk a bemutatáshoz rövidebb filmeket,

videókat, diaképeket, képeket, a lényeg az, hogy a gyerekeknek érthető és érdekes legyen (Iskolakultúra Természettudomány III. évfolyam 1993/2. Az Országos Közoktatási Intézet folyóirata:21.).

A magyarázat módszere nagyon fontos az oktatási folyamatban. A magyarázatnak mindig őszintének és igaznak kell lennie. A magyarázat módszerének alkalmazása során nagyon oda kell figyelni arra, hogy a mondandónkban a gyermekek fejlettségi szintjének megfelelő szavakat, kifejezéseket és mondatszerkezeteket használjunk a gyermek minden kérdésére adjunk választ a szintjüknek megfelelően, a gyermek félrevezetése nem helyes. Figyelnünk kell arra, hogy a megjegyzés és a rábeszélés ne csak az gondolkodásra, hanem is érzelmekre is hatással legyen (Barbainé Bérci K., 2008:4.).

A jó és eredményes magyarázatot jellemzi a jó felkészültség, amelynek meghatározott célja és logikai menete van, összhangban van a gyermekek fejlettségével, érthető, felfogható megfogalmazás, aktuális hasonlatok és eszközök használata.

Kerülni kell a logikai változékonyságot, a megfogalmazásbeli helytelenségeket, a jellegtelen megfogalmazásokat, a nem megfelelő szóhasználatot. A magyarázás ideje alatt a figyelem megtartásának a legjobb módja, ha az óvónő változatos megfogalmazásban adja nekik a kérdéseket, ezzel is aktivizálja a csoportot, fontos az előzetes élmények és ismeretek figyelembevétele.

Az óvodások gondolkodása szükségessé teszi, hogy a magyarázat után mindig kapjanak bemutatást is, amelyhez valós tárgyakat, valóságyszerű képeket ajánlott alkalmazni, azonban figyelni kell arra is, hogy a bemutatás ne egyéni legyen, hanem a magyarázatba épüljön bele teljesen és a megmagyarázandó fogalmat mutassa be.

Ez a módszer együttes alkalmazható a természeti jelenségek (például: a növények és állatok élete), társadalmi események elemzésekor egyaránt, használva a magyarázatot és a bemutatást, biztosítja a képszerű és a verbális tapasztalat és ismeretszerzés egységét. Ennek köszönhetően az érzékszervi megismerés szorosan kapcsolódik a verbális ismeretszerzéshez (Bihariné dr. Krekó I. – Kanczler Gyuláné dr., 2019:49.).

A gyakorlás módszere

Az óvodás gyermekek ismeretüket általában tevékenységük, tárgyakkal való bánásuk által szerzik meg, és ehhez az óvodai oktatásnak is igazodnia kell. A gyermekek életkori sajátosságainak a játékos oktatás a megfelelő. Ennek az óvodai oktatásban a legjobb módszere a játékos cselekedtetés, ez annyiban tér el a spontán játéktól, hogy ezek az óvónő által vannak beépítve a foglalkozásba (Babodi B.-né és mtsai, 1973:69.).

A gyakorlás módszere az óvodában nagy jelentőségű, mivel a gyerekek a legtöbb ismeretüket valamilyen befolyásolás által szerzik meg. A különböző tevékenységekben bekövetkezett megvalósuló cselekményeknek köszönhetően a gyermekek jobban megismerik és megértik az őket körülvevő környezetet – eszközöket, dolgokat, történéseket és a dolgok közötti kapcsolatokat.

A gyermekek tevékenységének jellege korcsoportonként változó. Minden korosztálynak megvannak azok az életkori sajátosságok, amelyek a játékban, a munkatevékenységben, vagy a tanulási műveletben lehetővé teszik a környezeti élmények felhasználását és tudásuk alkalmazását.

A 3-4 éves gyermekeknek a sok mozgással és cselekvéssel járó tevékenység az érdekes. A 4–5 éveseket már egyre inkább a belső tevékenység, azaz értelmi erők működése jellemzi. Az 5-7 évesek gyerekeknél a cselekvést felváltja a gondolkodás. A leghatásosabb és leglátványosabb fejlesztést akkor érünk el, ha az adott feladatok megfelelnek a gyerekek korcsoporti és egyéni fejlettségi szintjének is.

A gyakorlásnak nagy szerepe van az iskolaérettség kialakulásában. Ennek a módszernek segítségével:

- a gyermekek megtanulják figyelmüket ráirányítani a magyarázatra;
- feladattudatuk fejlődik;
- gondolkodásuk a kapott feladat megoldására irányul;
- képesek lesznek határozott, szellemi munkák végzésére.

A környezeti ismeretek gyakorlására az óvodás gyermek bármely tevékenységi formája alkalmas. A legközvetlenebbül, a kisgyermek számára legkedvezőbbben azonban a játékban valósul meg. Például: a gyümölcsökkel, zöldségekkel kapcsolatos ismeretek a piacos, a munka jellegű tevékenységek a babakonyhai játékban gyakorolhatók „észrevétlenül”, a növény- és állatgondozásban szintén „adódnak” gyakorlási lehetőségek (Bihariné dr. Kerekó I. – Kanczler Gyuláné dr., 2019:53.).

A játékos tevékenységet tehát az óvónő tervszerűen irányítja és szervezi meg, amelyek didaktikai célt szolgálnak. Ez a tevékenység több alkotóelemből állhat: játékos cselekvés, beszélgetés, képelemzés, vagy magyarázat, a lényege az, hogy a gyermeknek a játék játékos gyakorlási lehetőséget nyújtson.

Mivel a játékos cselekedtetés sokoldalú párosítás, ezért alkalmazható az új ismeretek szerzésére, de megfelel az ismeretek rendszerezésére és ellenőrzésére is (Babodi B.-né és mtsai, 1973:70.).

III. A TERMÉSZETISMERET KAPCSOLATA AZ IRODALMI FOGLALKOZÁSOKKAL GYAKORLATBAN

A természetismereti foglalkozásokon szervezett kirándulások, séták, kertészkedési munkálatok és egyéb foglalkozási formák által lehetőség nyílik a beszélgetés kezdeményezésére a gyerekekkel, ezzel gazdagíthatjuk és fejleszthetjük a gyermek szókincsét és beszédképességét.

Természetismereti foglalkozásokon – és egyéb foglalkozásokon is – jó figyelemfelkeltő mód egy-egy rövid vers, mondóka vagy egy rövid történet.

Érdeklődésfelkeltő céllal báb jelenetet is bemutathatunk. Felhasználhatóak az anyanyelvi foglalkozásokon tanult vagy említett mondókák és rövid versek, amelyek például az időjárást vagy az évszakok változását mutatják be.

Az irodalmi művek felhasználásával kapcsolatban oda kell figyelni arra, hogy csak akkor célszerű használni, ha azoknak van valóság alapja, és a valóságismeretre nevelő hatása teljes mértékben tapasztalható (Babodi B.-né és mtsai, 1973:8-9.).

Az óvodai nevelés kapcsolatban áll az anyanyelv és a kommunikáció területeivel egyaránt. Ez egy sajátos tevékenység, amely a kommunikáció fejlesztésére, nyelvi művelődésre, a gondolkodás fejlesztésére és az erkölcsi értékek tervszerű megalapozására mutat (Kuti I., Kuti I.-né, 2007:48.).

A kommunikáció két módja – verbális és nonverbális – együttesének használata segíti a gyermeket abban, hogy a nyelvi elemeket helyesen tudja értelmezni.

Az óvodában az irodalmi művek a környezetünk valóságghú bemutatása érdekében rendkívül fontosak, mivel segíti a gyermek több szintű gondolkodásának a fejlődését, a mese és a valóság részleteinek elkülönítését, a mesetudat kialakítását, továbbá fontos a világgép kialakulásában, ami egy teljesen új kommunikációs helyzetet ad a gyermek számára. A vers mondás és hallgatás hozzásegíti a gyermeket a ritmusérzékének a fejlődéséhez, az őt körülvevő világ egyéni módon történő megismeréséhez (Kuti I., Kuti I.-né, 2007:48.).

A gyermekirodalom a művészi valóság megnyilvánulásának egyik formája. A környezetismereti témáknak majdnem mindegyikéhez kapcsolható egy-egy vers, mondóka vagy mese, például az évszakok változásáról, az állatokról és növényekről számos vers található vagy mondóka található.

A környezetismereti foglalkozások keretein belül számolni kell egy-egy épp alkalomhoz illő, gyermekirodalmi mű elmondásával is. Kifejezetten a természetismereti foglalkozásokon erre nem mindig van lehetőség, mivel emiatt elhúzódhat a foglalkozás

ideje, és a gyermekek számára a foglalkozás unalmas és fárasztó lehet, az oktatás konkrét feladatának elmélyítését megzavarhatja.

A foglalkozás elején elhangzó irodalmi alkotás fokozhatja a téma iránti érdeklődést, motiválhatja és aktivizálhatja a gyerekeket. A környezetismereti oktatás után, a gyermekirodalmi művek akkor hatékonyak igazán, ha a gyermekek maguk is igénylik a foglalkozást a témával kapcsolatban.

A képeskönyvekkel való foglalkoztatás is az irodalmi neveléshez sorolható, azonban ez nagyobb lehetőséget ad, mert az anyanyelvi, művészeti neveléssel és a természetismerettel is összevonható.

Az óvodások a képeskönyvre egyszerre játékszerre és könyvre is tekintenek, nagyon beletudnak mélyülni a könyv lapozgatásába és szemlélésébe. A képeskönyvek segítségével a gyermekek jobban megértik a cselekmények mondanivalóját a kép és a szó egységes használatának köszönhetően. A képeken látható dolgokat, jelenségeket igyekeznek szép kifejezésekkel elmondani, ezáltal bővül a szókincsük és a természeti ismereteik.

Az irodalmi és a természetismereti nevelés összehatása mindkét területen nagyszerűen hat. A társadalmi jelenségekről, szokásokról nagyon jó szemléletes és művészi képet adnak az állatmesék és gyermektörténetek. A lírikus versek, valós elbeszélések mélyítik a természetismereti élményt és bővítik a gyermekek ismeretét és tudását (Bauer G. és mtsai, 1988:11-12).

3.1. A természetismeret foglalkozásokon alkalmazott gyermekirodalmi művek a gyakorlatban

Weinrauch Katalin, kárpátaljai író, költő Beregszász városában született 1944-ben. Katalin könyvtáros diplomát szerzett, és több éven keresztül dolgozott a Beregszászi Gyermekkönyvtár vezetőjeként. Első perctől állandó munkatársa az Irka gyermeklapjának, de írásai nem csak Kárpátalján, hanem határon túli gyermeklapokban is megjelentek. Weinrauch Katalinnak több gyermekverses, mesés, mondókás kötete is megjelent, ilyen például a *Cirkuszvarázs*, *Kunkorodó kutyahang*, *Csillag születés*, *Pöttyös labdi útra kél*, *Ezüst barka gömbölyödik* (Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet)

Szalai Borbála 1926-ban született Ungváron. A kárpátaljai költő, gyermekíró verseit több nyelvre fordították le, megjelenítették Magyarországon használt tankönyvekben. Szalai Borbála az ungvári Ragyanszka Skola Tankönyvkiadójában tevékenykedett először szerkesztőként, majd pedig főszerkesztőként. Élete során több gyermekverses és

mesekönyvet adott ki, olyanokat, mint például, *Dongó Dani Danája, Férjhez ment a cincér lánya, Giling-galang csengettyű, Csipkebokor, csipkeág, Tücsök-bogár*. Mókás szerzeményein nemzedékek nőttek fel (Kárpátalja Hetilap, 2011.).

Füzesi Magda, kárpátaljai költő és újságíró Nagyberegen született. Először nyomdába, aztán a járási lapnál szerkesztőként, majd pedig a Beregi hírlap főszerkesztőjeként dolgozott. Első verse 1967-ben jelent meg, azóta pedig töretlenül publikál. Versei megjelentek több magyarországi lapban, de még ukrán és orosz nyelvre is lefordították. Számos gyermekverses kötete jelent meg, olyanok, mint például *Mosolykérő, Ketten a kabátban, Kapunyitogató* (Kárpátinfo.net).

Weinrauch Katalin *Cirkuszvarázs* és Kunkorodó *kutyahang*, Szalai Borbála *Férjhez ment a cincér lány* illetve Füzesi Magda *Kapunyitogató* című versesköteteiben az állatokról, gyümölcsökről, évszakokról és az időjárásról is számos olyan vers található, amely a valóságot mutatja be. Szakdolgozatom e kötetek verseire és versrészleteire irányul, kutatásomban ezeknek a verseknek a feldolgozását szerettem volna vizsgálni a természetismereti foglalkozások keretein belül. A kutatásomat a Csongori Misi Mókus Óvoda kiscsoportjában végeztem, ahová 2,5 és 3 éves gyerekek járnak. A foglalkozásokat az őszi gyakorlaton vezetem le. A foglalkozások a következő képen alakultak.

Az 1. sz. foglalkozás tapasztalatai (1. sz. melléklet):

A foglalkozás témája a mókus volt. Ezzel a foglalkozással az volt a célom, hogy vers és találós kérdés segítségével a gyerekek megismerjék a kis erdei állatot, annak lakhelyét és eledelét. A foglalkozás kötetlen volt, és új ismereteket közlő.

Alapvető fontosságú, hogy a gyerekek megismerjék a körülöttünk élő állatokat, azoknak tulajdonságait, meghatározó szerepe van annak, hogy már óvodás korban a természet és az állatok iránti szeretetre neveljük őket, hiszen így lesznek majd teljes értékű, környezetvédő és állatszerető felnőttek. Weinrauch Katalin verse szépen leírja, hogy milyen fürge állat a mókus, a találós kérdésben pedig említésre kerül, hogy mivel táplálkozik.

A foglalkozás levezetése során örömmel töltött el, amikor a gyerekeknek elmondtam a találós kérdést, és kis gondolkodás után az egyik kislány kitalálta, hogy miről is lesz szó. A gyerekek aktívak és figyelmesek voltak, meg tudták mondani, hogy milyen színű a mókus és hogy hol él. Voltak olyan gyerekek, aki elmesélték, hogy ők már láttak mókust, és persze szívesen elmondták, hogy hol látták, mit csinált.

A 2. sz. foglalkozás tapasztalatai (2. sz. melléklet):

A második foglalkozás az őszelel szólt. Ezen a foglalkozáson célom az őszelel, az őszelel időjárásának és színeinek a bemutatása volt vers, találós kérdés és szemléltető képek segítségével. A foglalkozás kötetlen, új ismereteket közlő volt.

Mivel már az őszelel a gyerekek elég sokat hallottak, így a találós kérdés nem volt nekik nehéz. A foglalkozáson a gyerekek aktívák voltak, amikor kérdeztem tőlük, hogy milyen az idő őszelel, el tudták mondani, hogy hideg, esős és fűj a szél, illetve meg tudták mondani, hogy milyenek a fák levelei.

Nagyon élvezték a tornaperceket, figyelmesek voltak, amikor a verset felolvastam nekik.

A 3. sz. foglalkozás tapasztalatai (3. sz. melléklet):

A harmadik foglalkozáson a gyerekekkel a télről tanultunk. Mivel a tél közeledett, így úgy véltem, hogy a gyerekekkel megismerjük egy kicsit a téli évszakot. A foglalkozás kötött volt és új ismeretek közlő.

A foglalkozáson a gyerekek picit csendesebbek és kevesebben is voltak a megszokottnál, ezért amikor a képeket mutattam nekik, nem válaszoltak rögtön, így rávezettem őket a válaszra: elsoroltuk közösen az évszakok neveit, majd újra megmutattam a képeket, és aztán mondták is, hogy mit is látunk. Mivel ez a téma új volt nekik, ezért nagyon figyelmesen hallgattak és figyeltek rám. A versrészlettel ugyanaz volt a probléma, mint a képekkel, ezért kétszer olvastam fel, másodszor mutattam a képeket is, így már bátran beszéltek arról, hogy milyen az időjárás télen.

A gyerekek nagyon élvezték a tornaperceket, amikor pedig ismételtük a foglalkozáson aktívabbak voltak.

3.2. A gyakorlatban felhasználható gyermekversek

Vers részletek, amelyek az állatokat, állatok élőhelyét, táplálkozási szokásaikat, mozgásukat mutatják be:

„Két kismadár, ugrabugra,
kert füvére alászáll,
billegetik a farkukat,
egyikük magot talál.” (Weinrauch K., 2012:103.)

A *Madárkák* c. versben a madarokat mutatja be az író. Ezzel a kis részlettel megismertethetjük a gyerekeket azzal, hogy a madarak mivel táplálkoznak, hogyan szerzik eledelüket, madáretetés témakörben épp ezért jól használható. Kiscsoportban lehet

alkalmazni, hiszen a vers részletben szó esik a madarak jellegzetes mozgásukról, életvitelükről.

„Gólya lépked az úton,
hosszú póznalábakon.
Nem néz jobbra, se balra,
zaj, autó nem zavarja,
jöhet száz is felőle,
bátran lépdél előre.” (Weinrauch K., 2012:104.)

A *Gólya az országúton* c. vers az egyik költöző madarat írja le. E vers részlet a gólya kinézetére utal. Új ismeret lehet a gyerekek számára az, hogy hosszú, piros vékony lábai vannak a gólyának. Alkalmazható kiscsoportba, költöző madarak témakörben.

„Ugrándoznak, zöldülnek,
szerteséjjel gördülnek,
izgó-mozgó békahad
lepi el már az utat,
s túl az úton, part alatt
egy tócsára ráakad.
A sok béka – száz meg egy –
nosza, gyorsan víznek megy,
fejést ugrik mind sorra,
egymás hegye-hátára,
s eltűnik a pocsolya;
hol volt tócsa, nincs tócsa
– álom volt csak, vagy csoda...” (Weinrauch K., 2012:112.)

Középső csoportban a gyermekek számára új ismeret lehet a békák életmódja, színe. Weinrauch Katalin *Békák* c. verse erre a célra megfelel egy olyan foglalkozás keretein belül, amely a kétélűek életét mutatja be.

„Tavasztündér arcán
piros öröm ragyog,
nevetve integet:
zümmögő méhecskék,
halihó, itt vagyok!
Ide, otthonomba,
Darazsak és dongók:

virágport kínálok,
nektárral töltök meg
csurig minden kancsót!” (Weinrauch K., 2016:21.)

A *Tulipánház* c. vers egy olyan képet tár az óvodás gyerekek felé, amely jól bemutatja a méz alapanyagát. Új ismeret lehet a gyerekeknek, hogy a mézet a méhek készítik a színes virágok porából, a virágporból pedig nektár lesz. Ezt a verset középső csoport végén lehet alkalmazni, rovarok témakörben.

„Két kismadár ül
az ágon,
vagy esetleg
három?
Olyan sűrű a fa
lombja,
nem is igen
látom.
Mégis tudom, hiszen
hallom,
hogyan rejtőzködnek,
kedves daluk,
vidám hangjuk
elárulja őket.” (Weinrauch K., 2016:27.)

A madarak élőhelyét bemutató vers középső csoportban alkalmazható. A gyerekeknek új ismeret lehet az, hogy ezek az állatok „énekelnek” és hogy a fák lombjai között élnek. Ezt a verset fel lehet használni a madarak témakörön belül.

„Odúlakó mókuska
– légtornász-akrobata –
bukfencezik a fákon,
himbálódzó ágakon.
Szaltót vetve kecsesen
nem bánja, hogy meglessem,
szökken-illan mint szikra
egyikről a másikra.” (Weinrauch K., 2016:126.)

Az erdei állatok közül a mókust bemutató vers felhasználható középső csoportba, erdei kis állatok élete témakörben. A Játékos mókuska c. vers jól szemlélteti a kis állat életvitelét, mozgását és lakóhelyét, ez új ismeret lehet egy 4-5 éves számára.

„A nyúlmama szapora,
A fészkében hét fia.
Ide nyúl vagy oda nyúl,
Lába alatt egy kis nyúl.
Szomszédom, a kis Albert
Alig várta a reggelt:
A nyúlcsalád rokona –
Ő az új keresztkoma!
– A komaság nagy dolog,
ajándékot is hozok:
sárgarépa-levelet,
ettől nő a nyúlgyerek.” (Füzesi M., 2015)

Füzesi Magda *Komatál* c. verse bemutatja a nyulat. Ismerteti a nyulak eledelét, és hogy mennyire népes családot tudnak alkotni. Újdonság lehet a gyerekeknek, hogy a nyuszi sárgarépát eszik. Alkalmazható kis- és középső csoportban, háziállatok témakörben.

„Divatos a gólyamadár:
tulipiros csizmában jár,
fekete a kiskabátja,
patyolat ing megy alája.
A brekik őt így ismerik...
Futnak is, ha megjelenik!
Elnémul a békazene:
nincs kutykuruty, nincs brekeke.
Lapulnak a káka tövén,
így járnak túl gólyánk eszén.
De amikor hazarepül,
a brekinép újra derül...” (Szalai B., 2005:34)

Szalai Borbála *A gólya meg a békák* c. vers teljes leírást ad arról, hogy a gólya hogyan néz ki és mivel táplálkozik. A gyerekeknek új ismeret lehet, hogy a gólya hogyan néz ki, illetve, hogy békát eszik. Alkalmazható kiscsoportban és középső csoportban költöző madarak témakörben.

„Fecskemama,
fecskepapa
eteti a fiait...
Szúnyogokat,
legyecskéket
kap ebédre
mindegyik.
Gyorsan felnő
az öt buksi,
egykettőre
szárnyra kap,
s cikázva száll
a magasban,
az azúrkék
ég alatt...” (Szalai B., 2005:21)

A kis fecskék c. verse Szalai Borbálának az egyik költöző madarat mutatja be, a fecskét. A vers utal a fecskék külsejére illetve eledelére, leírja, hogy a fecskék szúnyogokat és legyeket esznek - ez mind új ismeret lehet a gyerekek számára. Alkalmazható kiscsoportban és középső csoportban költöző madarak témakörben.

„Boci, boci, tarka!
De hosszú a farka!
Ez a tehén legyezője,
ezzel jár a legelőre!” (Szalai B., 2005:13)

A Boci, boci, tarka c. vers az egyik háziállatot mutatja be, a tehenet. Utal a rövid vers a tehén külsejére, valamint hogy a legelőre jár – ez a gyerekeknek kiscsoportban új ismeret lehet. Alkalmazható háziállatok témakörben.

Vers részlet, amely egyes gyümölcsök tulajdonságát mutatják be:

„Ez
a
körte
szépen
érik, de
előlem el
nem bújjik!

Csalogat sárgás
külseje, mézédés,
finom lesz íze – zümmögi
a torkos darázs, jólesik majd
egy harapás: nagy falat kásás
húsából, jó korty ízes nektárjából.” (Weinrauch K., 2016:146.)

Ez a játékos vers a körte kinézetét, ízét mutatja be. Alkalmazható középső csoportban, a gyümölcsök témakörben illetve az ízek ismertetésénél is felhasználható. Újdonság lehet a gyerekeknek a körte külső és belső leírása, illetve az ízének megnevezése.

Vers részletek, amelyek az évszakok jellegzetességeit mutatják be:

„Körbe-körbe,
föl meg le
kismadarak
serege
kék ég selymén
táncot jár,
pedig ősz van,
rég nincs nyár.” (Weinrauch K., 2012:174.)

A teelő madarak életét mutatja be ez a vers részlet. Felhasználható a teelő madarak témakörben, középső csoport vége felé járó gyerekek számára. Új ismeret lehet számukra, hogy nem minden madár költözik el ősszel tőlünk, hanem vannak kivételek is.

„Szélparipa hátán
esőkönnyet sírva
érkezik március,
a tavaszt így nyitja.” (Weinrauch K., 2012:131.)

Bemutatja a tavaszi időjárást ez a vers részlet. Rámutat arra, hogy tavasszal nem csak jó idő, hanem eső, szeles időjárás is elő szokott fordulni. Tavaszi, tavaszi időjárás, időjárás témakörökben is felhasználható ez a kis vers, kiscsoportosok számára.

„Rügy fakad a fán,
kint a kertben, lám,
tavaszt ébreszt madárének,
jácint, tulipán.
Az ég mélykék tó;
kis felhőhajó

a Nap előtt, árnyékot vet
a rügyekre, ó!
Tavaszi szellő,
lágyan legyező,
fázó rügyeket cirógat:
kedves, segítő.
Már a Nap nevet,
ad fényt, meleget,
mesze jár a felhőhajó,
tova evezett.
Ring a rügybölcső,
szirmokat rejtő
barna bársony kabátkából,
virág, bújj elő!” (Weinrauch K., 2012:133.)

A *Rügyfakadás* c. vers a tavaszt mutatja be. Új ismeret lehet az, hogy a fák rügyeznek, hogy a rügyekből bársony tapintású virágok lesznek, hogy a Nap meleget és fényt ad nekünk, illetve új lehet a gyerekek számára a tavaszi virágnevek. Felhasználható a tavasz témakörön belül, középső- vagy nagy csoportosok számára.

„A május: madárdal,
virágillat,
harsogó zöld fűben,
arany pitypang,
éneklő csalogány,
golyakelep,
nyújtózó ágakon
zöld levelek,
zümmögő bogárkák,
lepkék tánca,
fürtjeit kínáló
dús orgona,
tóparti békáknak
esti dala,
madarak bölcsőjét
szél ringatja,

erdőben kakukk szól,
kis gyík surran,
kék égen fecske száll
a magasban...” (Weinrauch K., 2012:139.)

A nyár közeledtével egyre több virág nyílik, ezért a levegő is virágillattal lesz tele, minden költöző madár hazatér hozzánk, a fák zöld ruhát vesznek fel újra magukra, előbújnak a békák – ez mind a gyerekek számára új ismeret lehet középső csoportban. Ezt a versrészletet tavasz végi témakörben tudjuk alkalmazni.

„Böjti szélben ingó ágak
pőrén, szégyenlősen
új életet rejtegetnek
titkon-szemérmesen.
Várandós fákon a rügyek
már életre készek:
tavaszi nap langymelege
születésre készlet.” (Weinrauch K., 2016:7.)

A fák tavaszi rügyezését mutatja be *Rügyfakadás* c. vers, amely középső csoportban használható fel tavaszi témakörön belül.

„Csörgedező hólé-patak
hírét viszi, fújja:
elmúlt a tél, olvad a hó,
zsong a tavasz húrja!” (Weinrauch K., 2016:7.)

Tavasz közeledtét idézi elő ez a vers. Kiscsoportos gyerekeknek új ismeret lehet az, hogy a hó olvad, ezzel is jelzi a tavasz a jöttét.

„Ha elillan február,
zöldülni kezd a határ.
Madárdalra hajladozom,
a lábam is táncra áll.
Szivárványszín a ruhám,
bodzaág a furulyám,
ha dalomat elkezdem,
reték nő a kertekben.
Melegít a nap haja,
száz rügyszemmel néz a fa.

Hogyha egyet rikkantok,
kinyílnak a pitypangok.” (Füzesi M., 2015)

Füzesi Magda e verse szemlélteti a tavasz jellegzetességeit, ez kiscsoportban a gyerekeknek új ismeret lehet. Ez a vers felhasználható tavasz témakörben.

Versrészletek, amelyek az időjárást mutatják be:
„Nyújtózó fák tenyerébe
eső hullat gyöngyöket,
monoton dalt dúdolnak
lucskosan a levelek.” (Weinrauch K., 2012:155.)

Az esős időjárásra utal ez a vers, ez alkalmazható kiscsoportosoknak az időjárás témakörön belül.

„Úgy szép a tél, ha fehér,
mikor a hó térdig ér,
s ha szánkóztunk, síeltünk:
kályhasutban pihenünk!” (Weinrauch K., 2016:91.)

Téli időjárást ismerteti ez a vers. A kiscsoportban használható fel, tél témakörben, hiszen nekik még új ismeret lehet az, hogy a tél jellemzője a hó, valamint hogy a hónak milyen a színe és hogy mit lehet csinálni, ha van kint hó.

„Szelíd őszi Nap sugara
fák tetejét cirógatja,
ködös tájat vidít fénye,
így ébresztget reggelente. (...)
Kopár ágú csupasz fák
esőkönnyel
siratják
emlékét a múlt nyárnak,
az aranyló pompának,
és a szürke ég alatt
fáradt őszi csend marad.” (Weinrauch K., 2012:182)

Weinrauch Katalin Munkál az ősz c. versének részlete az őszi időjárás jellemzőit mutatja be. A kiscsoportos gyerekeknek újdonság lehet az őszi időjárás jellegzetességei. Alkalmazható ősz, őszi időjárás témakörökben.

ÖSSZEGZÉS

Dolgozatomban a természetismereti oktatás fontosságával, jelentőségével foglalkoztam és kutattam az környezeti oktatás során alkalmazott alapelveket és módszereket.

Évfolyammunkám három nagy részből áll: az első részben szó volt arról, hogy mi is a természetismeret. Fontos, hogy az ismeretek bővítése és tapasztalatok szerzése mellett a gyermek képzelete, emlékezete, gondolkodása és beszédkézsége is fejlődjön. Az óvodai mindennapok tevékenysége azok a konkrét tapasztalatszerzési lehetőségek, amelyek a gyermekrendelkezésére állnak nap, mint nap, ezek pedig nem más, mint a játék, a munka és a tanulás tevékenysége.

A második részében a dolgozatom azzal foglalkozott, hogy mi az óvodai didaktika, melyek a didaktikai alapelvek és hogy ezek az alapelvek mit is foglalnak magukba. Említés esik az oktatási módszerekről, azok fontosságától.

Harmadik fejezete a dolgozatomnak a gyakorlati része volt. A természetismeret és az irodalom kapcsolatára és annak fontosságára tértem ki. Weinrauch Katalin, Szalai Borbála és Füzesi Magda versesköteteiket vettem segítségül ahhoz, hogy bebizonyítsam hipotézisem. A verseskötetnek egyes verseit építettem bele foglalkozástervekbe, elemeztem, hogy milyen céllal használhatóak fel, milyen ismereteket közölnek az óvodás gyerekek számára. Az őszi gyakorlatom során három foglalkozást levezettem, amelyekben segítségül vettem az itt elemzett versek közül egyet-egyét. Feltételezésem bebizonyosodott: az irodalmi művek nagyon jól alkalmazhatóak a természetismereti foglalkozáson is. A jól megválasztott versek által a gyermek valóságnak megfelelő ismereteket kap, ezekkel fejlődik a beszédkézségük és ritmusérzékük valamint bővülnek ismereteik.

РЕЗЮМЕ

В роботі розглянула значення та важливість методики ознайомлення дітей з природою та дослідила принципи та методи, що використовуються в цій методиці.

Курсова робота складається з трьох розділів. В першому розділі розглянуто поняття природознавства. Важливо, щоб біля того, що діти отримують знання і досвід, ще й розвивалися в них уява, пам'ять, мислення та мовленнєві навички. Повсякденна діяльність у дитячому садку - це конкретні шляхи набуття досвіду, який дитина має у своєму розпорядженні щодня, і це діяльність гри, праці та навчання.

У другому розділі роботи розглянуто поняття дошкільної дидактики, дидактичні принципи, а також що входять у них. Згадуються методи навчання та їх важливість.

Третій розділ - це практична частина роботи. Розглянуто розвиток мовлення дітей під час процесу ознайомлення з природою. Щоб довести гіпотези, використано збірки Вейнраух Каталін, Салаї Барбари та Фюзеші Магдаліни. Деякі вірші включено в заняття і проаналізовано з якою метою вони використані, а також які знання передають дітям дошкільного віку. Під час осінньої практики проведено три заняття, в котрих використано аналіз деяких віршів. Гіпотезу доведено, оскільки літературні твори відіграють важливу роль як і в мовленнєвому розвитку так і в природознавстві. Добре підібрані вірші забезпечують дитині пізнання реальності, з розвитком їхніх мовленнєвих навичок і ритмічних почуттів і їх знань.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Babodi Béláne (1973). *A környezetismereti foglalkozások módszertana*. Budapest: Tankönyvkiadó;

Balogh Beáta és munkatársai (2015). *Óvodapedagógiai módszertani kézikönyv*. Debrecen: Debreceni Egyetem,

http://tanarkepzes.unideb.hu/szaktarnet/kiadvanyok/ovodapedagogiai_modszertani_kezi_konyv.pdf, letöltés ideje: 2020.03.18.;

Barbainé Bérci Klára (2008). *A pedagógiai módszerek alkalmazása*. Budapest: Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet;

Bauer Gabriella, Giczy Jánosné, Zilahi Józsefné (1988). *Az óvodai irodalmi nevelés módszertana*. Budapest: Tankönyvkiadó;

Benedek András (2006). *Szakképzés pedagógiája*. Budapest: Typotex Kiadó;

Bihariné dr. Krekó Ilona – Kanczler Gyuláné dr. (2019). *Az óvodai környezeti nevelés módszertana*, Budapest: ELTE Eötvös Kiadó;

Bilan Olekszanda (Олександра Білан) (2017). *Програма розвитку дитини дошкільного віку "Українське дошкілля"*. In: Мандрівнець. Україна, Тернопіль;

Falusi Iván (2003). *Didaktika – Elméleti alapok a tanulás tanulásához*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó Rt.;

Füzesi Magda (2015). *Karunyitogató*. Pomáz: Kráter Kiadó;

Horváthné Papp Ibolya (2013). *Digitális tananyag a fenntarthatóság etikájához és gyakorlatához*. Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Kar. <http://polc.ttk.pte.hu/tamop-4.1.2.b.2-13/1-2013-0014/22/index.html>, letöltés ideje: 2019. 04. 05.;

Györgyiné Koncz Judit (szerk.) (2008). *Kompetencia – fejlesztés – érték*. Budapest: Károli Egyetemi Kiadó;

Iskolakultúra Természettudomány III. évfolyam 1993/2. Az Országos Közoktatási Intézet folyóirata.

http://realj.mtak.hu/11301/2/Iskolakultura_1993_2.pdf?fbclid=IwAR1y3N2vMPUqCbdWfo6fBNn7Xm_r7kP_Eu7bRz8U26JTHUIB_XTpp7PZvJY, letöltés ideje: 2020. 04. 08.;

Kárpátalja Hetilap (2011). <https://karpataljalap.net/2011/08/12/elhunyt-szalai-borbala>, letöltés ideje: 2020.03.30;

Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet. <http://kmmi.org.ua/arckepcsarnok/irokkoltok/weinrauch-katalin>, letöltés ideje: 2020.03.30;

MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet

1. sz. foglalkozásterv

A foglalkozás ideje: 2019.11.13

A foglalkozás helye: Csongori Misi Mókus Óvoda

Csoport: kiscsoport

Óvodapedagógus: György Melinda

Téma: Játékos mókuska

Eszközök: szemléltető a mókusról, mogyoróról és dióról, vers, találós kérdés.

Cél:

- *Oktatói:* beszélgetés a mókusról és megismerkedés a mókus lakhelyével, eledelével
- *Nevelői:* esztétika élmény nyújtása verssel, az irodalom és a természet iránti szeretetre való nevelés
- *Fejlesztői:* szókincsbővítés, gondolkodás fejlesztése.

A foglalkozás menete:

I. Kezdő szakasz:

Bevezeteskép a gyerekeknek elmondom a következő találós kérdést:

Fürge állat, hogy is hívják?

Ugrál ágról-ágra,

mogyorót gyűjt nagy serényen

a fa odújába. (mókus)

A találós kérdés után mutatok egy képet a mókusról.

II. Alkotó szakasz:

Megbeszéljük, hogy ki látott mókust, hogy hogyan néz ki (nagy lompos farka van, kis fürge állat), milyen a bundája, milyen a színe (vöröses barna), hogy hol lakik (az erdőben a fákön), hogy mászik a fára, mit szokott enni (mogyoró, makk, dió), mit csinál ősszel és télen.

Tornapercek: utánozzuk kezünkkel a mókust, hogyan mászik a fára.

Képet mutatok a gyerekeknek a mogyoróról, dióról, és megbeszéljük, hogy hol teremnek ezek.

Elmondom a gyerekeknek Weinrauch Katalin Játékos mókuska című verséből egy részletet, majd pedig megbeszéljük, hogy miről is szól ez a vers.

*„Odúlakó mókuska
– légtornász-akrobata –*

*bukfencezik a fákon,
himbálódzó ágakon.
Szaltót vetve kecsesen
nem bánja, hogy meglesem,
szökken-illan mint szikra
egyikről a másikra.” (Weinrach K., 2016:126)*

III. Befejező szakasz:

Ismétlő kérdéseket teszek fel a gyerekeknek a foglalkozáson elhangzottakról, majd pedig megdicsérem a gyerekeket, hogy nagyon ügyesek és aktívak voltak.

2. sz. foglalkozásterv

A foglalkozás ideje: 2019. november 14.

A foglalkozás helye: Csongori Misi Mókus Óvoda

Csoport: kiscsoport

Óvodapedagógus: György Melinda

Téma: Ősz. Weinrauch Katalin: Munkál az ősz

Eszközök: vers, találós kérdés, szemléltető képek az őszi

Célok:

- *Oktatói:* az őszi időjárás jellemzőinek és az őszi színek neveinek rögzítése
- *Nevelői:* egymás iránti tiszteletre és figyelésére való nevelés, versek iránti érdeklődés felkeltése, természet iránt szeretetre nevelés
- *Fejlesztői:* figyelem, emlékezet, beszédkészség fejlesztése

Foglalkozás menete:

I. Kezdő szakasz:

- Gyerekek, elmondok nektek egy találós kérdést.

Esik eső csepereg,

Sárga levél lepereg.

A nap is már rövidebb,

melyik évszak lehetek?

Mi az? (ősz)

Válasz: ősz.

- Így igaz! Az ősz a helyes válasz, nagyon ügyesek vagytok.

II. Alkotó szakasz:

Bemutatom a képeket az őszi, aztán pedig elmondok nekik a következő verset:

*„Szelíd őszi Nap sugara
fák tetejét cirógatja,
ködös tájat vidít fénye,
így ébresztget reggelente. (...)
Kopár ágú csupasz fák
esőkönnyel
siratják
emlékét a múlt nyárnak,
az aranyló pompának,*

és a szürke ég alatt

fáradt őszi csend marad.” (Weinrauch K., 2012:182)

Tornapercek: ujjaink összecsapkodásával imitáljuk az eső hullásának hangját.

Elmondom a gyerekeknek, hogy ősszel milyen az időjárás (esik az eső, hűvösebb a levegő, fúj a szél, köd van), ismertetem a gyerekekkel, hogy a fák levelei ősszel sárgák, pirosak, barnák lesznek, aztán pedig lehullnak.

III. Befejező szakasz:

Megbeszéljük a gyerekekkel az ősz ismertetőjeleit, majd pedig megdicsérem őket.

3. sz. foglalkozásterv

A foglalkozás ideje: 2019.11.29

A foglalkozás helye: Csongori Misi Mókus Óvoda

Csoport: kiscsoport

Óvodapedagógus: György Melinda

Téma: Megjött a tél!

Eszközök: vers, szemléltető a télről

Célok:

- *Oktatói:* a téli időjárás jellemzőinek és a tél színeinek rögzítése
- *Nevelői:* a tél és a természet iránti szeretetre és tiszteletre való nevelés, egymásra való odafigyelés
- *Fejlesztői:* szókincs bővítése, gondolkodás, figyelem fejlesztése

A foglalkozás menete:

I. Kezdő szakasz:

Bemutatom a gyerekeknek a szemléltető képeket. Megkérdezem tőlük, hogy szerintük milyen évszakot ábrázolnak a képek.

II. Alkotó szakasz:

Weinrauch Katalin *Megjött a tél* c. verséből a gyerekeknek felolvasom a következő sorokat:

„*Úgy szép a tél, ha fehér,*

mikor a hó térdig ér,

s ha szánkóztunk, síeltünk:

kályhasutban pihenünk!” (Weinrauch K., 2016:91)

A gyerekekkel megbeszéljük a versben elhangzottakat (hó van, fehér a táj, szánkóztunk, síelünk illetve hóembert is építünk), és megbeszéljük, hogy a szemléltetőn mit láthatunk (havas táj).

Tornapercek: a kezünkkel képzeletbeli hógolyót készítünk.

III. Befejező szakasz:

Felsoroljuk a téli időjárás jellemzőit (hideg van, esik a hó, fagyosak a reggelek), megdicsérem őket.

4. sz. foglalkozásterv

Csoport: kiscsoport

Óvodapedagógus: György Melinda

Téma: A gólya

Eszközök: vers, szemléltetőkép a gólyáról

Célok:

- *Oktatói:* a gólya, mint költöző madár megismerése, megtanítani, hogy a gólya mivel táplálkozik
- *Nevelői:* a madarak iránti szeretetre és tiszteletre való nevelés, egymásra való odafigyelés
- *Fejlesztői:* szókincs bővítése, gondolkodás, figyelem fejlesztése

A foglalkozás menete:

I. Kezdő szakasz:

Képet mutatok a gólyáról, megkérdezem őket, hogy ismerik-e ezt a madarat, láttak-e már gólyát és hogy mit tudnak róla.

II. Alkotó szakasz:

Felolvasom a gyerekeknek Szalai Borbála *A gólya meg a békák* c. versét:

*„Divatos a gólyamadár:
tulipiros csizmában jár,
fekete a kiskabátja,
patyolat ing megy alája.
A békák őt így ismerik...
Futnak is, ha megjelenik!
Elnémul a békazene:
nincs kutykuruty, nincs brekeke.
Lapulnak a káka tövén,
így járnak túl gólyánk eszén.
De amikor hazarepül,
a brekinép újra derül...”*(Szalai B., 2005:34)

Megbeszéljük, hogy miről szól a vers. Elmondom nekik, hogy a gólya egy költöző madár, békákat, szúnyogokat, bogarakat eszik, kelepel és szeret egy lábon állni, fehér és fekete a tolla, piros nagy csőre és hosszú lába van. Ezt megnézzük a szemléltetőn.

Tornapercek: gólyaállás (fél lábon) és béka ugrás helyben.

III. Befejező szakasz:

Megbeszéljük a tanultakat és megdicsérem őket.

5. sz. foglalkozásterv

Csoport: kiscsoport

Óvodapedagógus: György Melinda

Téma: A kis fecskék

Eszközök: vers, szemléltető kép a fecskéről

Célok:

- *Oktatói:* a fecske, mint költöző madár megismerése, megtanítani, hogy a fecske mivel táplálkozik
- *Nevelői:* a madarak iránti szeretetre és tiszteletre való nevelés, egymásra való odafigyelés
- *Fejlesztői:* szókincs bővítése, gondolkodás, figyelem fejlesztése

A foglalkozás menete:

I. Kezdő szakasz:

Elmondom a következő találós kérdést a gyerekeknek a fecskéről:

Eresz alatt van lakása,
Vagy a partfal oldalába,
Villás farkú, gyorsan repül,
De nyarat nem hoz egyedül.

(fecske)

Ha nehéz nekik, és nem találják ki, akkor bemutatom róla a szemléltető képet.

II. Alkotó szakasz:

A gyerekekkel megbeszéljük, hogy a fecske hogyan néz ki, hogy költöző madár, felolvasom nekik Szalai Borbála *A kisfecskék* c. versét:

*„Fecskemama,
fecskepapa
eteti a fiait...
Szúnyogokat,
legyecskéket
kap ebédre
mindegyik.
Gyorsan felnő
az öt buksi,*

*együttőre
szárnyra kap,
s cikázva száll
a magasban,
az azúrkék*

ég alatt...” (Szalai B., 2005:21)

Megbeszéljük a gyerekekkel, hogy a fecske költöző madár, hogy mit eszik (szúnyogokat, legyeket), valamint hogy hogyan néz ki (fekete és villaszerű farka van).

Tornapercek: kezeinkkel madár repülést mutatunk.

III. Befejező rész:

Megbeszéljük a gyerekekkel a tanultakat, megdicsérem őket.

6. sz. foglalkozásterv

Csoport: kiscsoport

Óvodapedagógus: György Melinda

Téma: Boci, boci, tarka

Eszközök: vers, szemléltető kép a tehénről

Célok:

- *Oktatói:* a tehén, mint házállat megismerése, megtanítani, hogy a tehén mivel táplálkozik
- *Nevelői:* az állatok iránti szeretetre és tiszteletre való nevelés, egymásra való odafigyelés
- *Fejlesztői:* szókincs bővítése, gondolkodás, figyelem fejlesztése

A foglalkozás menete:

I. Kezdő szakasz:

Élénekeljük a *Boci, boci, tarka* c. gyerekdalt.

II. Alkotó rész:

Megbeszéljük a gyerekekkel, hogy a dalban melyik állatról van szó, milyen állat (házi) és hogy mit ad nekünk, embereknek (tejet), mutatok a tehénről egy szemléltetőt és megbeszéljük, hogy hogyan néz ki (nagy, tarka, de lehet barna, fekete vagy fehér is, hosszú farka van, azzal hajtja el magáról a legyeket).

Elolvasom nekik a következő verset Szalai Borbálától:

„Boci, boci, tarka!

De hosszú a farka!

Ez a tehén legyezője,

ezzel jár a legelőre!” (Szalai B., 2005:13)

III. Befejező rész:

A gyerekekkel megismételjük a foglalkozáson tanultakat, és megdicsérem őket.

7. sz. foglalkozásterv

Csoport: kiscsoport

Óvodapedagógus: György Melinda

Téma: Tavasz

Eszközök: vers, találós kérdés

Célok:

- *Oktatói:* a tavasz és a tavaszi időjárás jellemzőinek megtanítása
- *Nevelői:* a természet, a tavasz iránti szeretetre való nevelés
- *Fejlesztői:* szókinccs, beszédképesség, gondolkodás, figyelem fejlesztése

A foglalkozás menete:

I. Kezdő szakasz:

Megkérdezem a gyerekeket, hogy milyen évszak van most. Ha nem tudják megmondani, akkor rávezetőnek elmondom a következő találós kérdést:

Amikor a világ éled,
kizöldülnek mezők, rétek.
Bimbó nyílik,
rügy kipattan,
hancúroznak a szabadban.
(tavasz)

II. Alkotó szakasz:

Megbeszéljük, hogy melyik évszokról szólt a találós kérdés, és hogy mit tudnak a tavaszról mondani. Megtanítom a gyerekeknek, hogy a tavasz az újjáéledés évszaka, amikor is minden fa rügyezni kezd, kivirágzik, zöld ruhát ölt magára és kibújnak és kinyílnak az első virágok (hóvirág, kikerics, nárcisz). Az időjárás melegebb lesz, ám azonban népi időjósítás szerint, amíg nincs zivatar, addig még a tavasz sem érkezett meg.

Elmondom a gyerekeknek a következő verset Füzesi Magdától:

*„Ha elillan február,
zöldülni kezd a határ.
Madárdalra hajladozom,
a lábam is táncra áll.
Szivárványszín a ruhám,*

*bodzaág a furulyám,
ha dalomat elkezdem,
reték nő a kertekben.*

*Melegít a nap haja,
száz rügyszemmel néz a fa.*

*Hogyha egyet rikkantok,
kinyílnak a pitypangok.” (Füzesi M., 2015)*

III. Befejező rész:

Megbeszéljük a gyerekekkel, hogy miről szól a vers, illetve miket tanultunk a foglalkozáson. A gyerekeket megdicsérem.

8. sz. foglalkozásterv

Csoport: kiscsoport

Óvodapedagógus: György Melinda

Téma: Háziállatok: a nyúl gondozása

Eszközök: vers, szemléltető kép

Célok:

- *Oktatói:* a nyúl, mint háziállat megismertetése
- *Nevelői:* az állatok iránti szeretetre és tiszteletre való nevelés
- *Fejlesztői:* szókincs, beszédkésztség, gondolkodás, figyelem fejlesztése

A foglalkozás menete:

I. Kezdő szakasz:

Eljátsszuk a gyerekekkel a *Nyuszi ül a fűben* c. játékot.

II. Alkotó szakasz:

Megkérdezem a gyerekeket, hogy kinek van otthon, vagy a nagyszüleinél nyuszi, illetve, hogy mit tudnak a nyusziról.

A gyerekeknek elmagyarázom, hogy a nyuszi egy házi állat, azonban élnek az erdőben és mezőn is. Tudatom a gyerekekkel, hogy a nyuszi szereti a répát, a káposztát és a fűvet, a bundája lehet barna, szürke, fekete, fehér vagy tarka és nagyon puha, a füle hosszú és nagy kapafogai vannak. Mutatok szemléltető képet a nyusziról a gyerekeknek.

Elmondom a gyerekeknek Füzesi Magda *Komatál* c. versét

„*A nyúlmama szapora,
A fészkeben hét fia.
Ide nyúl vagy oda nyúl,
Lába alatt egy kis nyúl.
Szomszédom, a kis Albert
Alig várta a reggelt:
A nyúlcsalád rokona –
Ő az új keresztkoma!
– A komaság nagy dolog,
ajándékot is hozok:
sárgarépa-levelet,
ettől nő a nyúlgyerek.*” (Füzesi M.)

III. Befejező rész:

A gyerekekkel megbeszéljük, hogy mit tanultunk a nyusziról, megdicsérem őket.

Власник документу:
Моца Андрій Андрійович

ID перевірки:
1002984905

Дата перевірки:
11.05.2020 14:55:40 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
11.05.2020 15:08:44 EEST

ID користувача:
92712

Назва документу: Melinda Gyögy

ID файлу: 1002999180 Кількість сторінок: 59 Кількість слів: 12465 Кількість символів: 93845 Розмір файлу: 1.98 MB

0.71% Схожість

Найбільша схожість: 0.4% з джерело <https://www.youtube.com/watch?v=bivP7jnwvR8>

0.71% Схожість з Інтернет джерелами

17

Page 51

Не знайдено жодних джерел у Бібліотеці

0% Цитат

Не знайдено жодних цитат

0% Вилучень

Вилучений текст відсутній

Підміна символів

Не знайдено заміненних символів